

RAAP-RAPPORT 7235

Achterbergsestraatweg te Rhenen, gemeente Rhenen

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek
en cultuurhistorisch onderzoek

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Titel: Achterbergsestraatweg te Rhenen, gemeente Rhenen. Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en cultuurhistorisch onderzoek

Versie: 08-07-2024

Auteurs: 5.1.2.e MA (Archeologie) en 5.1.2.e MA (Cultuurhistorie)

Projectcode: RACH

Bestandsnaam: RAAPrap_7235_RACH_20240708

Autorisatie: 5.1.2.e (Archeologie) en ir. 5.1.2.e (Cultuurhistorie)

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 5.1.2.e

E-mail: raap@raap.nl

Website: www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2024

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In verband met de verkeerskundige herinrichting van het kruispunt N233-Achterbergsestraatweg-Bergweg-Veenendaallijn te Rhenen (gemeente Rhenen) (figuur 1) heeft RAAP in opdracht van Tauw B.V. in juni 2024 een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek en een cultuurhistorisch onderzoek uitgevoerd.

Op grond van de onderzoeksresultaten en onder verwijzing naar de doelstellingen, kunnen de volgende uitspraken worden gedaan:

Archeologie

- In de steentijd is het plangebied op de flank van de stuwwal komen te liggen. De flank vormt hier een overgangslaag van de hoger gelegen stuwwal naar het lagergelegen dekzandgebied in het noorden. Naast de stuwwal maken een daluitspoelingswaaier, een droogdal en hellingafspoelingen onderdeel van het plangebied. Gezien de ligging in een gradiëntzone geldt een verwachting op het aantreffen van kampementen van jager-verzamelaars. Het betreffen resten uit de periode midden paleolithicum – mesolithicum. Kampementen kunnen worden aangetroffen op de gestuwde afzettingen, daluitspoelingswaaierafzettingen en in het dekzand.
- In de perioden na de steentijd vonden weinig landschappelijke veranderingen in het plangebied plaats. De locatie was ook toen een geschikte locatie voor bewoning. In de late middeleeuwen en de nieuwe tijd werd het plangebied afgedekt door een plaggendeek. Het plaggendeek heeft in principe een conserverende werking op het onderliggend archeologisch niveau. In de omgeving zijn tijdens archeologisch onderzoek echter wel tekenen van verstoring waargenomen. Hierdoor geldt een middelhoge verwachting voor de neolithicum – vroege middeleeuwen.
- Voor de periode late middeleeuwen – nieuwe tijd zijn geen aanwijzingen voor bewoning waargenomen. Voor deze periode geldt een lage verwachting.
- In de Tweede Wereldoorlog werd het plangebied onderdeel van de Grebbelinie. OO-onderzoeken van T&A Survey en Explosive Clearance Group wijzen op een grote zone in het westen van het plangebied waar resten van de Tweede Wereldoorlog kunnen worden aangetroffen. Hier geldt een middelhoge verwachting voor.
- De omvang en diepte van de ingrepen zijn vooralsnog onbekend.

Cultuurhistorie

- De landschappelijke cultuurhistorische waarden beperken zich tot de agrarische kavelstructuren binnen het plangebied en aangrenzend daaraan. Deze kavelstructuren zijn sinds 1832 wel vervaagd, maar geven nog een beeld van hoe het landschap vóór die periode was ingericht. Zij hebben daarom een positieve waarde. Het grondgebruik is in de 20^e eeuw wel gedeeltelijk gewijzigd door de aanleg van tuinen en boomkwekerijen. Deze vormen van grondgebruik zijn niet cultuurhistorisch waardevol.
- De waardevolle landschapselementen zijn allen infrastructurele elementen. Ze zijn met name waardevol vanwege hun ouderdom. De profielen en materialisering zijn overal licht tot ingrijpend gewijzigd.

Niet alle wegen zijn even waardevol, daarom is hier een onderscheid gemaakt:

Hoge waarde:

- de delen van de Achterbergsestraatweg die nog op dezelfde plek liggen als in 1832
- de delen van Boslandweg die nog op dezelfde plek liggen als in 1832
- de spoorlijn

Positieve waarde:

- de Bergweg

Basiswaarde:

- de P21/N233
- In of direct langs het plangebied staan woningen uit de 19^e- en de eerste decennia van de 20^e eeuw. Deze woningen zijn cultuurhistorisch waardevol vanwege hun ouderdom, verschijningsvorm, typologie en gaafheid. De woningen zijn niet individueel onderzocht, daarom is hier alleen een indicatieve waarde aan gegeven:

Positieve waarde:

- De woningen uit de eerste decennia van de 20^e eeuw langs de Achterbergsestraatweg. Hoewel het goed bewaarde en kenmerkende woningen zijn uit deze periode, is de architectonische kwaliteit niet uitzonderlijk. Ook maken zij geen onderdeel uit van een samenhangende stedenbouwkundige structuur.

Hoge waarde:

- De woningen aan de Boslandweg hebben vanwege hun ouderdom, gaafheid en functie (boerderijen) een hoge waarde; hier is wel sprake van stedenbouwkundige samenhang tussen de bebouwing en omgeving (boerderij en open agrarisch landschap). Tevens kan er sprake zijn van waarden op het gebied van erfinrichting- en beplanting.

Adviezen

Archeologie

Op basis van de resultaten van het onderzoek blijkt dat in het plangebied (mogelijk) archeologische resten bedreigd worden door de voorgenomen bodemingrepen. Daarom wordt geadviseerd om de plannen zodanig aan te passen dat verstoring wordt voorkomen. Dat kan door de ingrepen niet dieper dan 0,25 m -mv te laten gaan.

Indien planaanpassing niet mogelijk is, wordt aanbevolen in het kader van de bestaande planvorming de onderstaande vervolgstap uit het proces van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) te nemen.

Om de gespecificeerde verwachting aan te vullen en te verfijnen wordt een vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een inventariserend veldonderzoek door middel van een verkennend booronderzoek. Een dergelijk vervolgonderzoek heeft tot doel de opbouw van de ondergrond, de bodemopbouw en/of bodemverstoringen gedetailleerd in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan de

in dit bureauonderzoek opgestelde archeologische verwachting worden getoetst en kunnen concrete gegevens worden verzameld over gaafheid en diepteligging van de verwachte archeologische resten.

In het van het zuiden van het plangebied wordt in het kader van de voorgenomen bodemingrepen geen archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen (locatie van afgraving zoals aangegeven op figuur 4).

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Cultuurhistorie

- Zorg voor een duidelijk afleesbare hiërarchie in het wegenpatroon, die recht doet aan de ouderdom, identiteit en (vroegere) continuïteit van de verschillende wegen.
- Zoek naar mogelijkheden om de historische continuïteit in de Achterbergsestraatweg aan beide zijden van de N233 te herstellen. Deze continuïteit is in de jaren 1950 bij de aanleg van de N233 verdwenen. Dit kan door de historische wegdelen (visueel) met elkaar te verbinden, of op een meer impliciete manier door bijvoorbeeld dezelfde materialisering te gebruiken.
- De Bergweg is bedacht als lommerrijke verkeersroute. Ten westen van het kruispunt heeft deze het karakter van een groene, ruim opgezette laan. Zorg dat dit karakter herkenbaar blijft tot aan het kruispunt met de N233.
- Besteed bij de hoog en positief gewaardeerde wegen extra aandacht aan een historisch verantwoorde inrichting op het gebied van profilering, materialisering (verharding) en groen. Deze wegen zijn vanwege hun ouderdom en vroegere betekenis gebaat bij een inrichting met een landelijke uitstraling. Hierbij horen o.a. een beperkte profielbreedte, groene bermen, geen afzonderlijke fietspaden/trottoirs, en passende verhardingen zoals klinkers.
- Behoud de afleesbaarheid van de historische kavelstructuren in het plangebied.
- Behoud van de cultuurhistorisch waardevolle bebouwing in en aan de randen van het plangebied is in beginsel aanbevolen, zeker bij de bebouwing met een (indicatieve) hoge waarde. Voor alle bebouwing geldt dat nader onderzoek gewenst is indien sloop wordt overwogen, om de waarde beter vast te kunnen stellen.

Tot slot

Dit rapport geeft (selectie)adviezen. Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Rhenen, deze al dan niet over te nemen in de vorm van een (selectie)besluit.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud	6
1 Inleiding	7
1.1 Kader	7
1.2 Administratieve gegevens	9
1.3 Doel- en vraagstelling	9
2 Bureauonderzoek archeologie	11
2.1 Methode	11
2.2 Aardkundige situatie	11
2.3 Archeologische gegevens	18
3 Historische ontwikkeling	22
3.1 Het plangebied in de 19 ^e eeuw	22
3.2 Het plangebied in de 20 ^e eeuw	30
3.3 Huidige situatie	39
3.4 Toekomstige situatie	41
4 Gespecificeerde archeologische verwachting	42
5 Cultuurhistorische inventarisatie	45
6 Conclusies en advies	47
6.1 Conclusie	47
6.2 Advies	48
6.3 Tot slot	49
Literatuur	50
Websites/Digitale bronnen	51
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	52

1 Inleiding

1.1 Kader

Aanleiding

In verband met de verkeerskundige herinrichting van het kruispunt N233-Achterbergsestraatweg-Bergweg-Veenendaallijn te Rhenen (gemeente Rhenen) (figuur 1) heeft RAAP in opdracht van Tauw B.V. in juni 2024 een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek en een cultuurhistorisch onderzoek uitgevoerd.

Juridisch en beleidskader

Het uitgangspunt voor dit onderzoek wordt gevormd door het wettelijk en beleidsmatig kader voor de ruimtelijke ordening en monumentenzorg. De gemeente is de bevoegde overheid die een besluit zal nemen over hoe om te gaan met de eventueel aanwezige archeologische waarden.

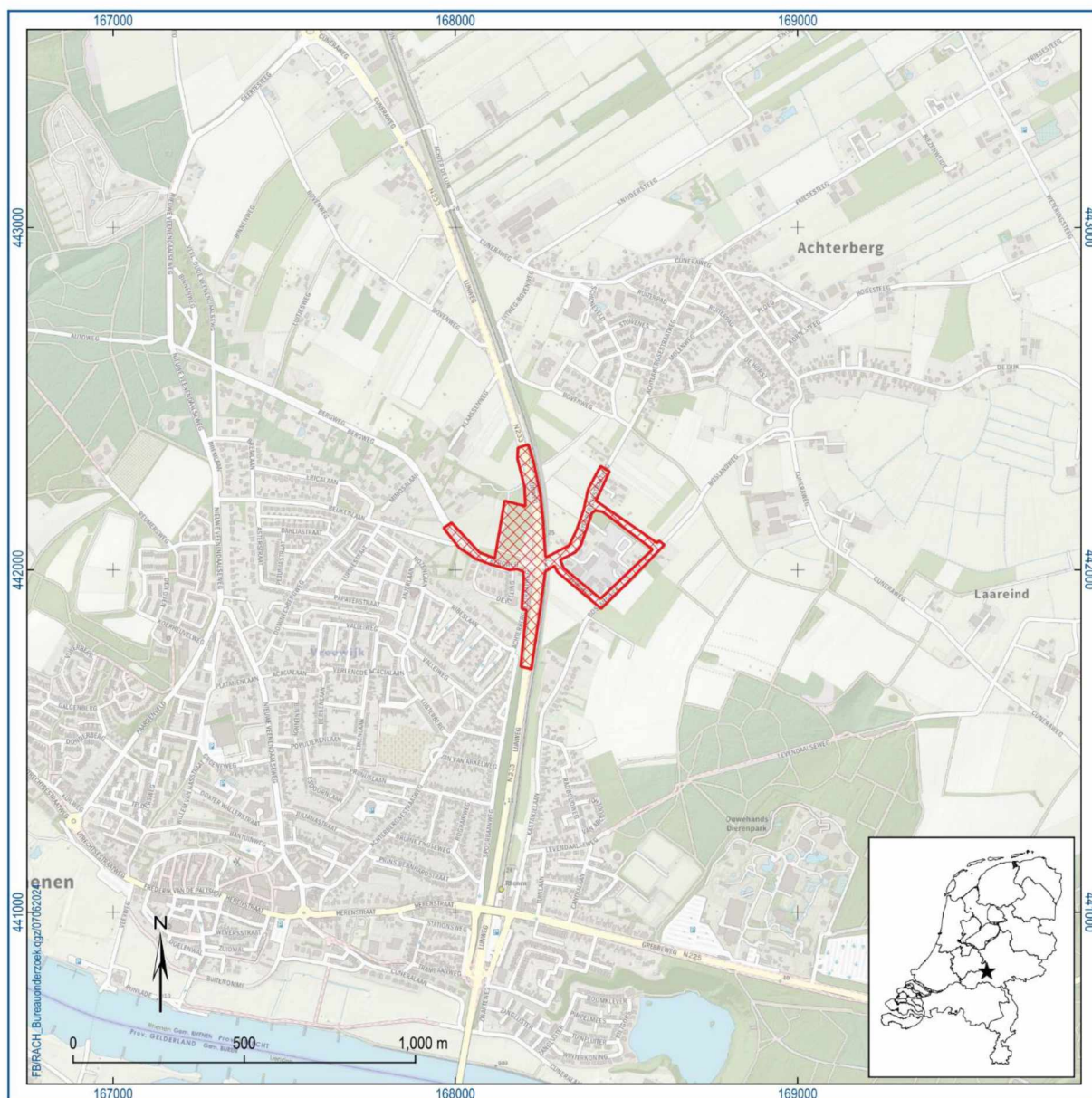
Op de archeologische verwachtings- en waardenkaart van de gemeente Rhenen ligt het plangebied in categorieën 4 en 7. Het beleid voor deze categorie schrijft voor dat er bij bodemingrepen groter dan 100 m² (categorie 4) en 500 m² categorie 7) en dieper dan 30 cm -mv een archeologisch onderzoek dient te worden uitgevoerd. In het bestemmingsplan staan echter voorschriften die afwijken van de verwachtings- en waardenkaart. Volgens het bestemmingsplan geldt een Waarde archeologie – 3 waarbij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm een archeologisch onderzoek vereisen. Deze voorschriften zijn verankerd in het bestemmingsplan Rhenen stad 2012. De regels uit dit bestemmingsplan zijn tijdelijk in het omgevingsplan Rhenen 2024 opgenomen. De omvang en diepte van de bodemingrepen zijn voornamelijk onbekend. Een archeologische onderbouwing met betrekking tot de eventuele aanwezigheid van archeologische waarden is echter wel verplicht conform het vigerend beleid.

Kwaliteitsborging

De werkzaamheden zijn uitgevoerd onder certificaat BRL SIKB 4000, conform artikel 5.4 van de Erfgoedwet. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, vigerende versie), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), is door de minister aangewezen als norm.

RAAP is gecertificeerd voor de protocollen 4001 Programma van Eisen, 4002 Bureauonderzoek, 4003 Inventariserend veldonderzoek (landbodems), onderdelen proefsleuven en overig, alsmede 4004 Opgraven (landbodems).

Zie bijlage 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

Figuur 1. Aanduiding plangebied. Inzet: ligging in Nederland (ster).

1.2 Administratieve gegevens

Type onderzoek	Archeologie bureauonderzoek en cultuurhistorisch onderzoek
Opdrachtgever	Tauw B.V.
Bevoegde overheid	Gemeente Rhenen
Plaats	Rhenen
Gemeente	Rhenen
Provincie	Utrecht
Centrumcoördinaten (X/Y)	168240/442028
Toponiem	Plangebied Achterbergsestraatweg
Kadastrale gegevens	Gemeente Rhenen, sectie G, perceel 4923
Oppervlakte plangebied	7,3 ha
Afbakening onderzoeksgebied	Tijdens onderhavig onderzoek is het plangebied inclusief een zone van 50 m rondom het plangebied onderzocht.
Onderzoeksperiode	Juni 2024
Uitvoerder	RAAP West
Projectleider	5.1.2.e MA (Cultuurhistorie)
Projectmedewerkers	5.1.2.e MA (Archeologie)
Autorisatie	5.1.2.e (Archeologie), ir. 5.1.2.e (Cultuurhistorie)
RAAP-projectcode	RACH
Archis-onderzoeksmeldingsnummer	5613319100
Beheer en plaats documentatie	RAAP regio West te Leiden en op termijn het provinciaal depot, Archis en e-depot.

Tabel 1. Administratieve gegevens.

1.3 Doel- en vraagstelling

Het doel van het archeologische bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting aan de hand van verzamelde informatie over bekende en verwachte archeologische resten. Deze onderzoeksfase betreft de eerste fase binnen het traject van archeologisch vooronderzoek dat als einddoel heeft de archeologische waarde van het terrein, dan wel de archeologische vindplaats vast te stellen.

Hiertoe is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd:

- Hoe ziet de geo(morfo)logische en/of bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?
- Welke gegevens met betrekking tot archeologische complexen in en rond plangebied zijn reeds bekend?
- Wat was het historisch landgebruik van het plangebied en wat is het landgebruik nu en wat is de invloed daarvan op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid?
- Wat is de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het gebied? En wat zijn hiervan de prospectiekenmerken?

Algemeen

- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?
- Op welke wijze kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?
- Met de inzet van welke zoekmethoden kunnen verwachte resten systematisch opgespoord worden (zoeksleuven, booronderzoek, veldkartering, geofysisch etc.)?

Het cultuurhistorisch onderzoek was erop gericht informatie te verkrijgen over de aanwezigheid van (historisch)-landschappelijke en (historisch-)stedenbouwkundige waarden in het plangebied.

Op basis van de resultaten van het cultuurhistorische en het archeologische onderzoek zijn in het laatste hoofdstuk van dit rapport conclusies opgesteld en worden adviezen gegeven over hoe bij de verdere planvorming omgegaan kan worden met de aanwezige waarden.

2 Bureauonderzoek archeologie

2.1 Methode

Het bureauonderzoek dient ervoor om – op basis van verschillende bronnen – inzicht te krijgen in de genese van het landschap, de bodemopbouw en de sporen die het menselijk gebruik in de loop van de tijd heeft achtergelaten. Met behulp van deze gegevens wordt een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld.

Naast de conform de KNA verplichte bronnen is door de gebiedsexperts van RAAP een beredeneerde keuze gemaakt uit betrouwbare bronnen die voor de archeologische verwachting relevante informatie bevatten (zie bijlage 2 voor de motivering). Daarvoor is gebruik gemaakt van de landelijk en voor RAAP digitaal beschikbare archieven. Voor de beschrijving van de historische situatie is gebruik gemaakt van hiervoor relevante informatiedragers. Voor de actuele metadata van de verzamelde gegevens (gemeente, plaats, etc.) wordt verwezen naar het van toepassing zijnde data-archief.

2.2 Aardkundige situatie

Het plangebied bevindt zich op de flank van de Utrechtse Heuvelrug, op de overgang tussen de hoger gelegen zandgronden behorend bij de stuwwal in het zuidwesten en de lager gelegen natte dekzandvlakte in het noordoosten (figuur 6).

Deze stuwwal is gedurende de voorlaatste ijstijd (Saalien: ca. 370.000 tot 130.000 jaar geleden) ontstaan als gevolg van de stuwende werking van het Scandinavische landijs, dat in deze periode zijn maximale uitbreiding in Nederland kende. Naast de genoemde opstuwing van de rivierafzettingen van de Rijn en de Maas, zorgde het landijs ook voor de verlegging van de loop van deze rivieren die daarvoor in noordwestelijke richting stroomden. Als gevolg van het aanwezige landijs werd deze loop verlegd naar de huidige. Het smeltwater van het landijs concentreerde zich op een aantal plaatsen, waardoor ijssmeltwaterdalen ontstonden. In het geval van het plangebied zijn de landvormen ook ontstaan door sneeuwsmeltwater dat van de stuwwal afstroomde (figuur 4). Stroomafwaarts daarvan vormden zich zogenaamde glooiingen van hellingsafspoelingen en daluitspoelingswaaiers, waarvan het laatste grote subhorizontaal gelaagde puinwaaier zijn (Botman, e.a., 2009). Het sediment in deze daluitspoelingswaaier bestaat voor het grootste deel uit geërodeerd stuwwalmateriaal. Meer naar het zuiden zijn door de eroderende werking van de Rijn de smeltwaterwaaiers aangetast en is een steilrand ontstaan (Brus, 1986). Het plangebied bevindt zich op een dergelijke daluitspoelingswaaier.

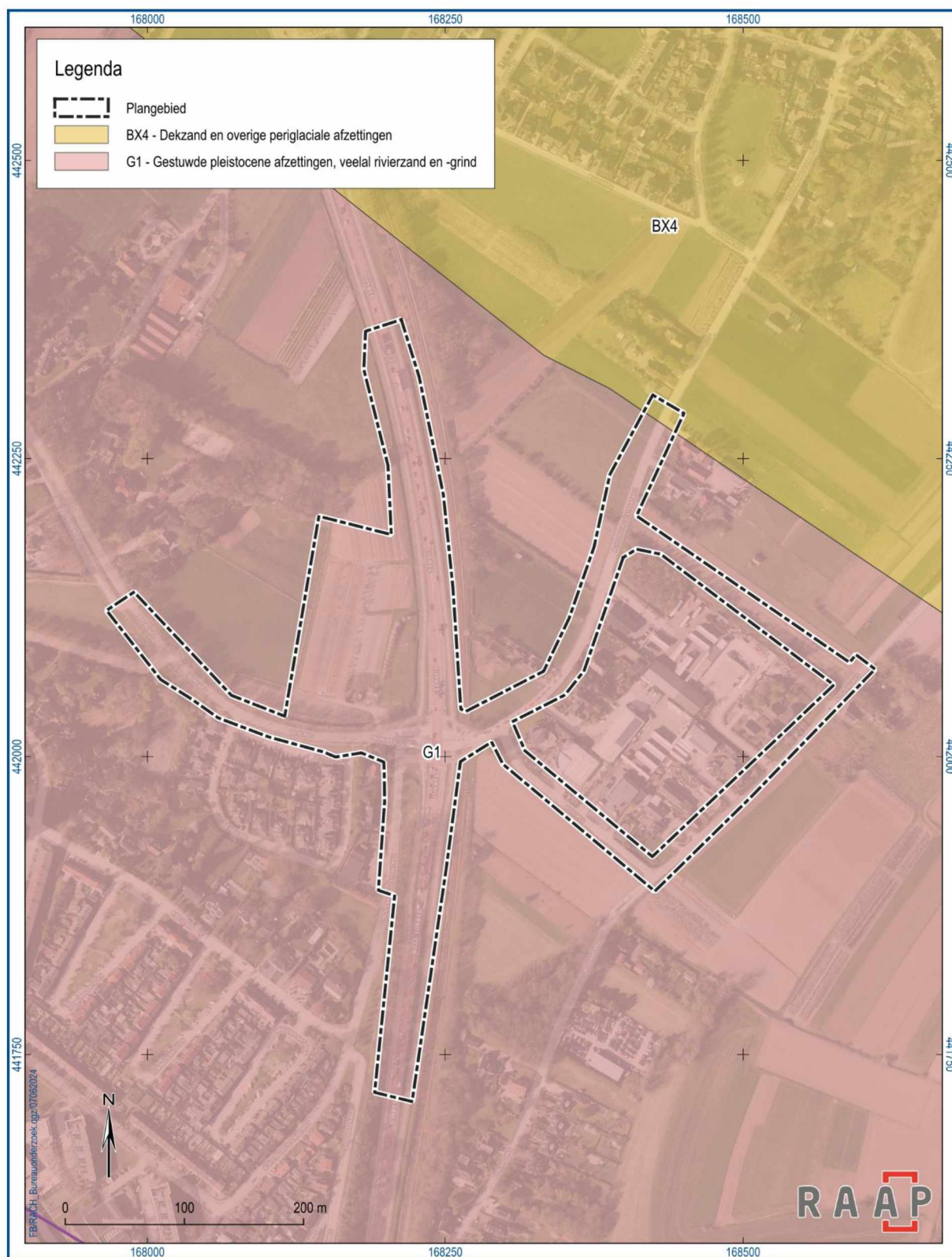
Gedurende de laatste ijstijd, het Weichselien (ca. 115.000 tot 10.000 jaar geleden) breidde het landijs zich weer sterk uit, maar bereikte Nederland niet. Als gevolg van de lage stand van de zeespiegel (het zeewater was immers grotendeels 'opgeslagen' in het landijs) was in Nederland sprake van een continentaal klimaat. Dit wordt gekenmerkt door koude en droge omstandigheden en een open vegetatie met kruiden en struiken (toendravegetatie). Deze open vegetatie zorgde ervoor dat op grote schaal zandverstuivingen konden plaatsvinden. Als gevolg daarvan werden in grote delen van Nederland door de wind de zogenaamde dekzanden afgezet (Formatie van Bostel, Laagpakket van Wierden). Volgens de geologische kaart bevindt zich in het plangebied geen dekzand, maar gezien de schaal waarop de geologische kaart is gekarteerd kan de aanwezigheid van het dekzand niet geheel worden uitgesloten. In het Holoceen (vanaf ca. 10.000 jaar geleden tot heden) werd eigenlijk geen

sediment meer afgezet in het plangebied (Botman, e.a., 2009). In de omgeving hebben daarentegen wel meer veranderingen plaatsgevonden zoals een zich uitbreidend veengebied en de uitbreiding van het stroomgebied van de Oude Rijn. De paleogeografische kaarten maar met name de kaart van het Romeinse landschap geven de ontwikkeling weer (figuur 3).

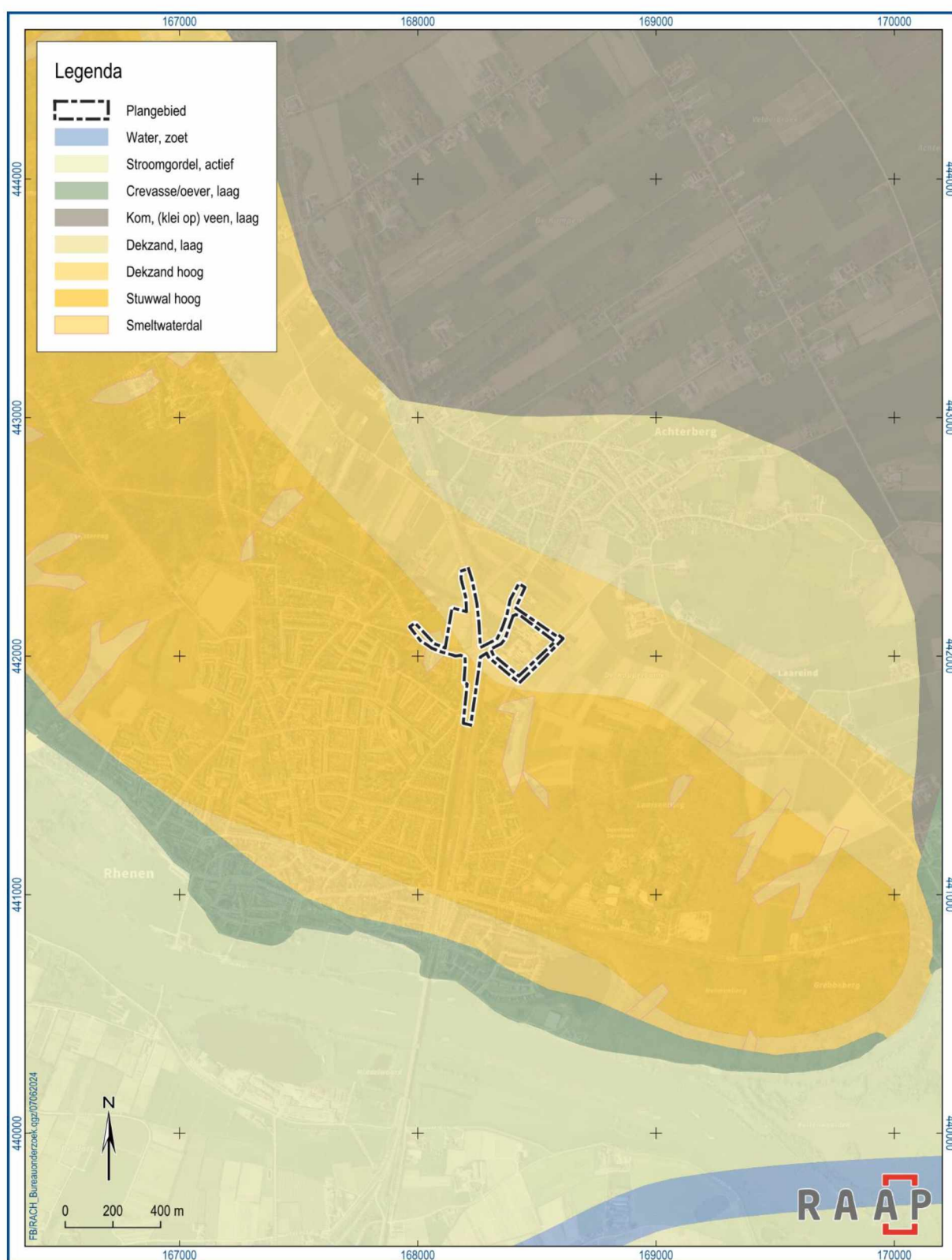
De aanwezigheid van hoge enkeerdgronden duidt op agrarische activiteiten vanaf de middeleeuwen in en rondom het plangebied (figuur 5). Deze gronden zijn ontstaan ten behoeve van het optimaliseren van de bodem. Hierbij werden plaggen of humeuze grond van elders op de mineraalarme gronden gelegd. Dit fenomeen hield tot in de late nieuwe tijd stand met de opkomst van kunstmest.

Geologische situatie (Weerts e.a., 2006; TNO, 2021)	Volgens de geologische overzichtskaart bevindt het plangebied zich in een zone met gestuwde rivierafzettingen. In het noordoosten van het plangebied ligt een zone met dekzand en overige periglaciale afzettingen.
Geomorfologische situatie (Koomen & Maas, 2004)	In het plangebied komen een aantal landvormen voor: de stuwwal (B11), Droogdal (R21), glooiing van hellingafspoelingen (H32) en een daluitspoelingswaaier (G21).
Ouderdom geomorfologische structuur	Saalien en Weichselien
Bodemkundige situatie	Groot deel van het plangebied is niet gekarteerd vanwege bebouwing. In het noordoosten zijn hoge enkeerdgronden aanwezig (gbEZ30).
Verwachte diepteligging van archeologisch relevante lagen	In de top van de gestuwde afzettingen en dekzand. Beide zijn door de humeuze bovenlaag van de enkeerdgrond afgedekt.

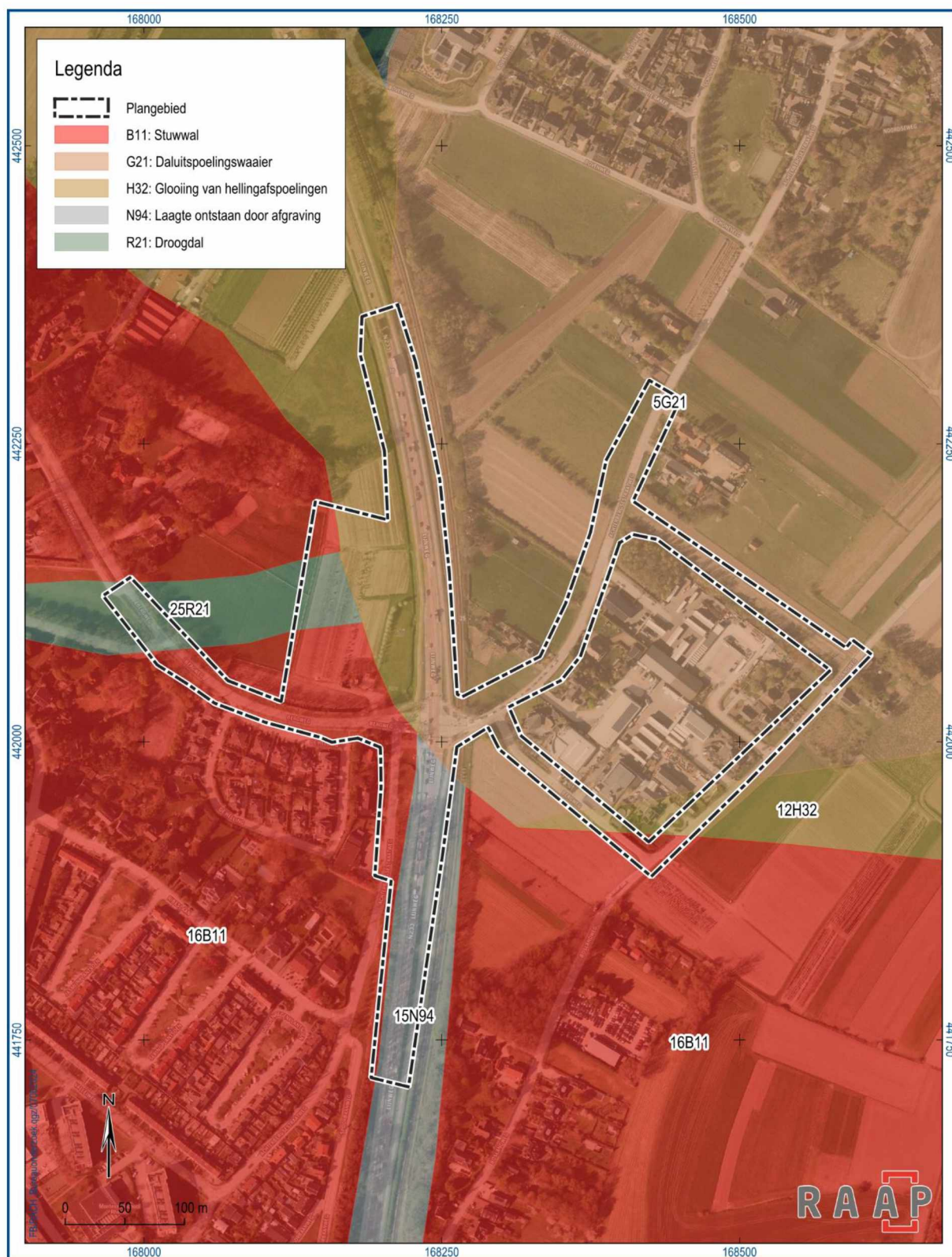
Tabel 2. Overzicht van geraadpleegde geologische, geomorfologische en bodemkundige kenmerken van het plangebied en de directe omgeving.

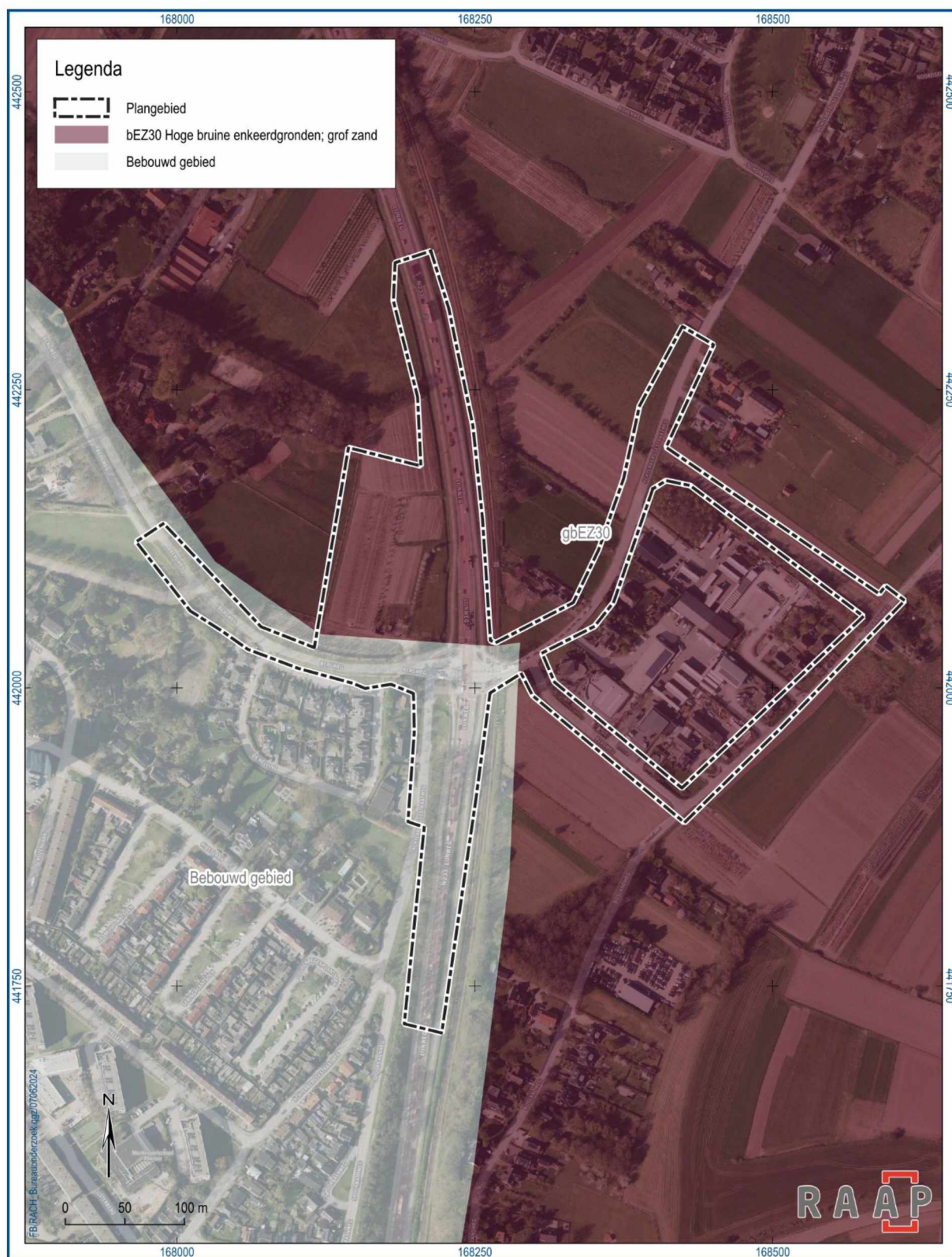
Figuur 2. Plangebied weergegeven op de geologische overzichtskaart.

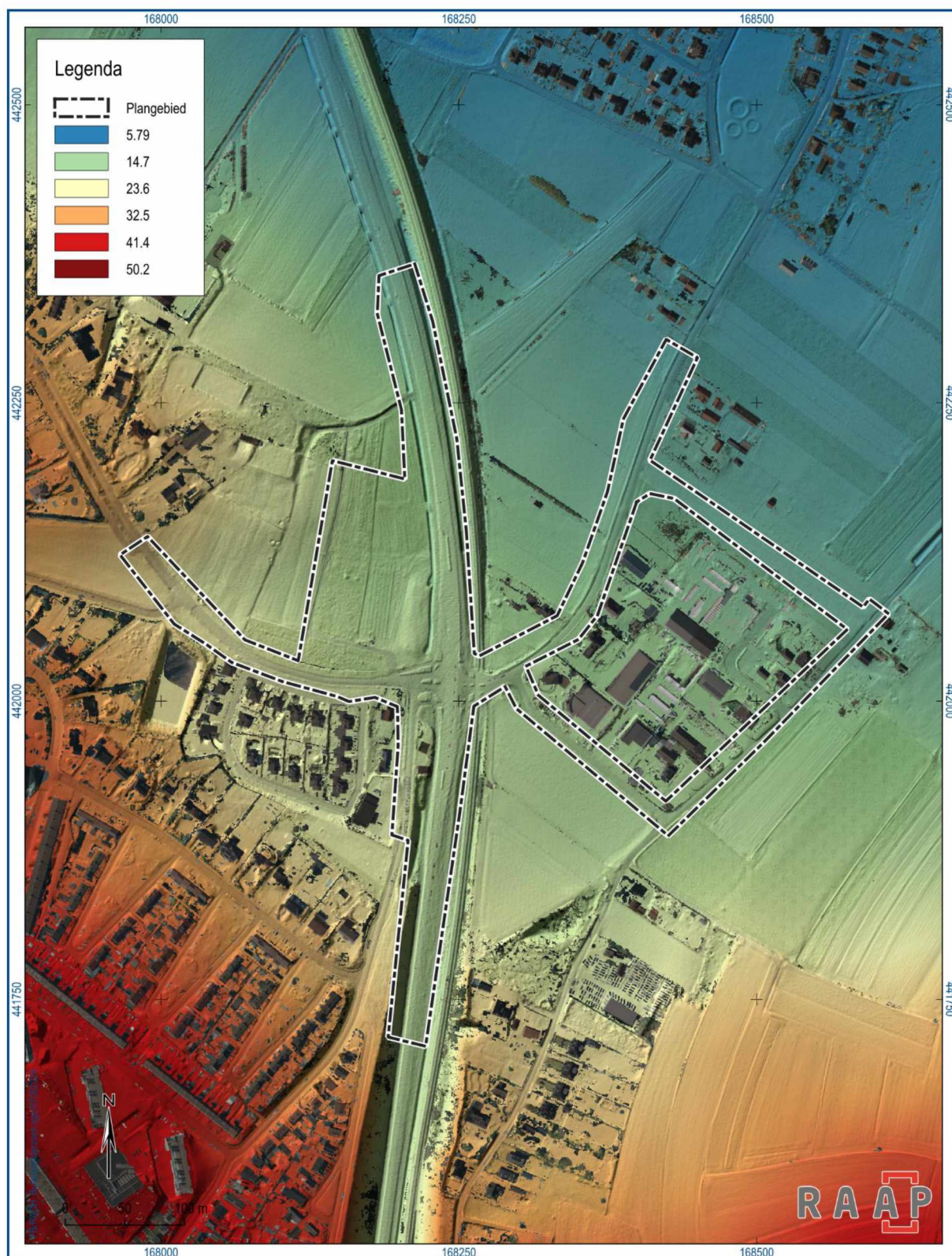
Figuur 3. Plangebied weergegeven op de kaart van het Romeinse landschap.

Figuur 4. Plangebied weergegeven op de geomorfologische kaart.

Figuur 5. Plangebied weergegeven op de bodemkaart.

Figuur 6. Plangebied weergegeven op het Actueel Hoogtebestand Nederland.

2.3 Archeologische gegevens

Gemeentelijk archeologiebeleid

Bestemmingsplan	Zie paragraaf 1.1
Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	Zie paragraaf 1.1
Gemeentelijke archeologische beleidskaart	Niet beschikbaar

Tabel 3. Overzicht van het geldende archeologiebeleid en achterliggende verwachtingskaart.

Bekende archeologische gegevens

In en binnen een straal van 50 m rondom het plangebied zijn enkele archeologische vondstlocaties bekend. In en ten westen van het plangebied zijn met name keramiekvondsten uit de periode ijzertijd – vroege middeleeuwen aangetroffen. In het oosten worden de vondsten door vuurstenen fragmenten vertegenwoordigd. Deze dateren uit de periode paleolithicum – bronstijd.

Zaakidentificatienr.	Ligging	Complex	Datering	Materiaal	Diepte	Verzamelwijze
3246475100	In plangebied	Complex type niet te bepalen	Paleolithicum - bronstijd	Vuursteen	Onbekend	Particulier 1989
3246450100	2,5 m zuid	Complex type niet te bepalen	Paleolithicum - bronstijd	Vuursteen	Aan maaiveld	Particulier 1992
3247666100	14 m zuid	Complex type niet te bepalen	Romeinse tijd – vroege middeleeuwen	Keramiek	In uitgegraven grond	Particulier 1998
3247674100	29 m zuid	Complex type niet te bepalen	Vroege middeleeuwen	Keramiek, Badorf	1 m -mv	Particulier 1998
3247277100	15 m west	Complex type niet te bepalen	IJzertijd	Aardewerk, handgevormd	Basis van esdek	Particulier 1996
3246783100	15 m oost	Complex type niet te bepalen	Paleolithicum - bronstijd	Vuursteen	Aan maaiveld	Particulier 1999

Tabel 4. Overzicht van de bekende archeologische vondstlocaties in en rond het plangebied.

Eerder in de omgeving uitgevoerd onderzoek volgens Archis 3

In de omgeving van het plangebied zijn meerdere archeologische onderzoeken uitgevoerd. Uit het merendeel van de onderzoeken blijkt dat de natuurlijke bodem door een esdek is afgedekt. De dikte van het esdek varieert tussen de onderzoeken, maar valt tussen 0,55 – 1,10 m. Aan de basis van het esdek is een aantal gevallen een oude akkerlaag aangetroffen. Deze ligt direct op de natuurlijke ondergrond waarin een podzol is gevormd. De vorming van de podzol is niet overal vanzelfsprekend. In onderzoeken van onder andere De Steekproef (zaakidentificatie 5092051100) en Econsultancy (zaakidentificatie 4642048100) bleek in de bodem geen tekenen van bodemvorming te zijn waargenomen. In combinatie met de afwezigheid van vondsten was dit reden genoeg om geen vervolgonderzoek te adviseren.

In het westen van het plangebied blijkt de bodem grotendeels intact te zijn. Het dekzand lijkt echter wel deels verspoeld te zijn. Hierdoor bestaat een grote kans dat resten uit de vroege steentijd niet intact in het gebied aanwezig zijn. Grondsporen van de late steentijd t/m de middeleeuwen zullen door het esdek relatief goed geconserveerd zijn,

In een aantal onderzoeken blijkt de bodem door (sub)recente ingrepen te zijn verstoord. Op deze locaties zijn dan ook geen archeologisch relevante lagen of indicatoren aangetroffen.

Wanneer de vindplaatsen en hun landschappelijke inbedding bekeken worden in vergelijking met de situering van het plangebied, dan blijkt dat er een kans bestaat dat archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn. Deze resten zullen in het dek- of stuwwalstrand bevinden en zijn door een esdek bedekt.

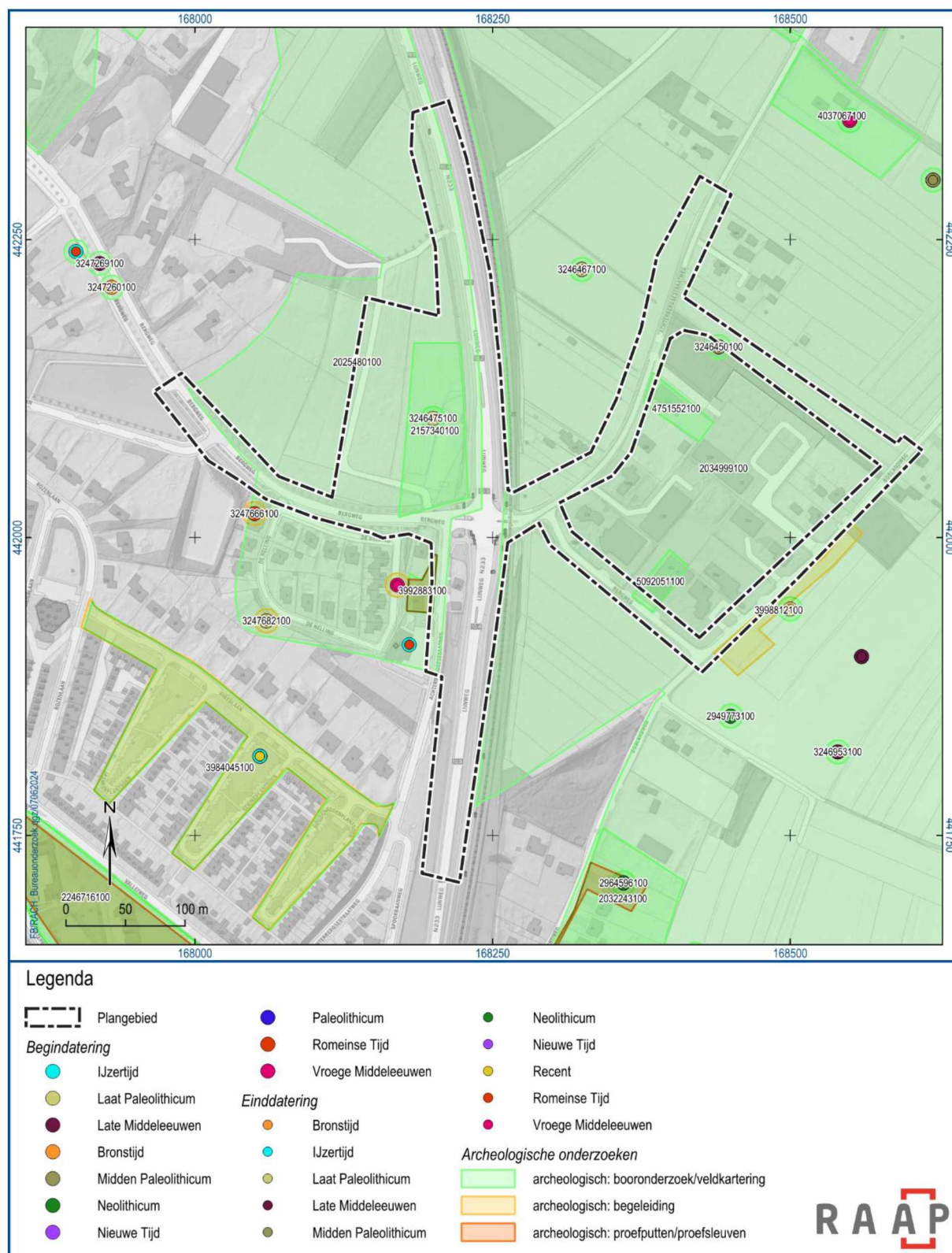
Zaakidentificatienummer	Resultaat/advies	Uitvoerder
2034999100	Geen rapport/Eerste bevindingen aanwezig	Particulier 1998
2025480100	In het gebied is de mate van verstoring erg verschillend. Nabij de Rijksweg blijkt de bodem grotendeels intact te zijn. In de Bw-horizont is archeologisch materiaal aangetroffen uit de periode prehistorie - middeleeuwen. Het archeologisch niveau is afgedekt met een esdek van gemiddeld 60 - 70 cm met uitschieters naar 80 - 90 cm. het gebied ter hoogte van de kruising Berg-Boslandweg blijkt te zijn verstoord. Met name gebieden met bebouwing zijn verstoord.	Booronderzoek RAAP Archeologisch Adviesbureau 1996
3246467100	Volgens het onderzoek ligt het gebied op de stuwwalflank. De bodem op deze locatie (nabij de Achterbergweg, de boomkwekerij) blijkt te zijn vergraven/verstoord. Er is hier echter geen archeologisch veldwerk uitgevoerd. Ten noorden van deze locatie blijkt zich een bodem in het stuwwalstrand te hebben ontwikkeld. Deze is bedekt door een cultuuredek dat uit drie delen bestaat: bouwvoor, akkerlaag. De onderliggende gemengde moderpodzol-opgebrachte grondlaag is schaars aanwezig. In het gebied zijn tekenen van verspoeling in de daluitspoelingswaaierafzettingen waargenomen.	Booronderzoek RAAP Archeologisch Adviesbureau 1996
4751552100	Tijdens het onderzoek blijkt dat de bodem grotendeels intact is. Op basis van de resultaten worden resten uit de periode neolithicum - late middeleeuwen in de C-horizont van de hellingafzettingen verwacht. De top van de hellingafzettingen (1,10 m -mv; 14,5 - 15,0 m +NAP) is echter wel verploegd. Hierdoor worden geen resten uit de periode paleolithicum - mesolithicum verwacht. Vindplaatsen uit deze periode zijn zeer verstoringsgevoelig. Boven de C-horizont bevindt zich een akkerlaag (top op 0,90 m -mv). Deze wordt afgedekt door een oud bouwlanddek. Vervolg geadviseerd.	Booronderzoek Transect 2021
3246450100	Geen rapport/Eerste bevindingen aanwezig	Particulier 1992
3246783100	Geen rapport/Eerste bevindingen aanwezig	Particulier 1999
3998812100	Het onderzoek heeft geen archeologisch relevante lagen of indicatoren opgeleverd. Dit heeft deels te maken met een ontgraving die reeds voor het onderzoek heeft plaatsgevonden. Geen vervolg geadviseerd.	Begeleiding Synthegra BV 2016
3992883100	Op basis van de resultaten van het onderzoek blijkt de bodem uit fluvioperiglaciale afzettingen te bestaan. Hierin heeft zich een podzol gevormd. De afzettingen zijn afgedekt met een antropogeen dek. In de basis van dit dek bevindt een oude akkerlaag. De top hiervan bevindt zich tussen 0,55 - 0,95 m -mv. Vervolg geadviseerd.	Booronderzoek Bureau voor Archeologie 2016
5092051100	De bodem van het gebied blijkt het volgende profiel te hebben: 20e eeuwse ophoging en verharding op 20e eeuwse bouwvoor uit de 19de - 20e eeuw. Op circa 1 m -mv bevindt zich de C-horizont. Geen vervolg geadviseerd.	Booronderzoek De Steekproef 2021
3246475100	Geen rapport/Eerste bevindingen aanwezig	Particulier 1989

Zaakidentificatienummer	Resultaat/advies	Uitvoerder
4642048100	Tijdens het onderzoek is een deels intacte bodem aangetroffen. Onder het plaggendek is een B-horizont waargenomen. Er zijn geen vondsten en sporen aangetroffen. Het overige deel van de bodem blijkt te zijn verstoord. Gebied vrijgegeven.	Proefsleuven Econsultancy BV 2020
4019539100	De bodem van het gebied blijkt tot in de C-horizont te zijn verstoord. De verstoring is door aanleg van de riolering veroorzaakt.	Proefsleuven Transect 2018

Tabel 5. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.

Bekende archeologische gegevens uit andere bronnen

Volgens de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed blijkt dat het plangebied onderdeel uitmaakt van de Grebbelinie. Deze linie vormde tijdens de Tweede Wereldoorlog een verdedigingslijn tegen de Duitsers. Volgens OO-onderzoeken van T&A Survey en Explosive Clearance Group blijkt in een deel van het plangebied te zijn gevochten. Hierop zijn een aantal zones aangewezen waarin mogelijke resten van de Tweede Wereldoorlog aanwezig kunnen zijn. In het westen van het plangebied geldt een grote zone die verdacht is op sporen van de Tweede Wereldoorlog. In het oosten is geen onderzoek verricht, maar zouden in theorie ook sporen van de Tweede Wereldoorlog aanwezig kunnen zijn.

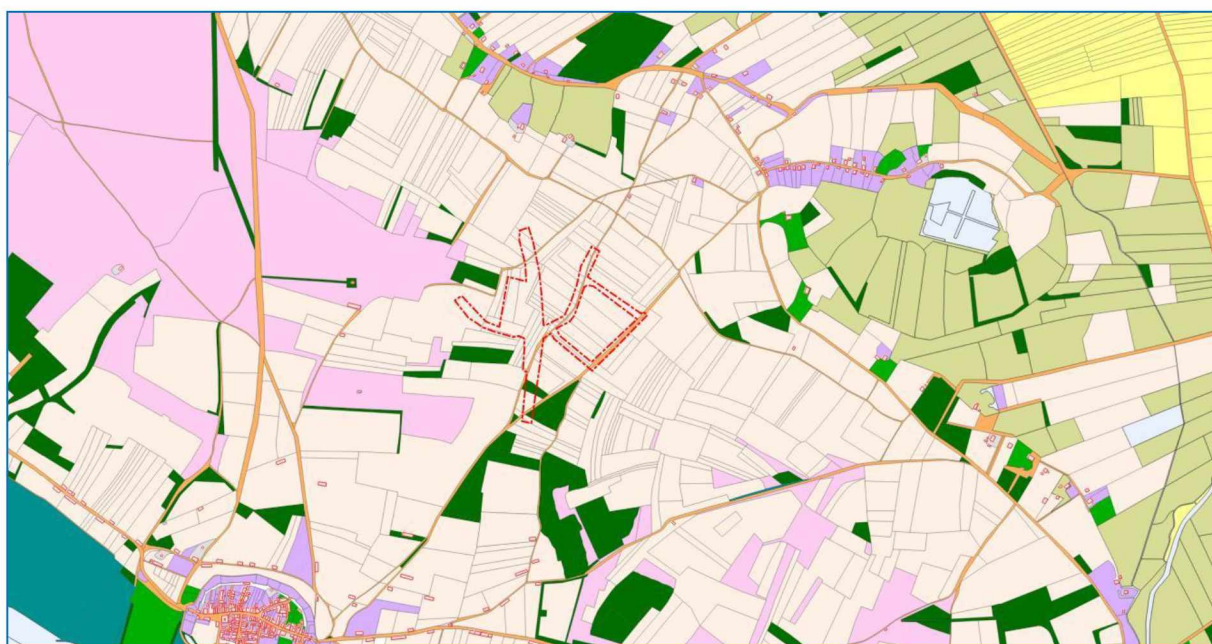
Figuur 7. Overzichtkaart archeologische gegevens uit de directe omgeving van het plangebied.

3 Historische ontwikkeling

3.1 Het plangebied in de 19^e eeuw

3.1.1 Een landbouwgebied

In de 19^e eeuw was de noordflank van de Utrechtse Heuvelrug tussen Rhenen en Achterberg, waar het onderzoeksgebied ligt, nog vrijwel onbebouwd. Het gebied was verdeeld in strookvormige, overwegend noord-zuid of oost-west georiënteerde kavels die vooral gebruikt werden voor de akkerbouw. Er werden gewassen als rogge, boekweit, aardappels en erwten op geteeld.¹ Op de hogere delen van de heuvelrug lagen bossen, tabaksplantages en heidevelden, waar schapen werden gehouden. Aaneengesloten gebieden met akkerland aan de flanken van de stuwwallen werden in het Utrechts-Gelderse grensgebied enen genoemd. Ze zijn vergelijkbaar met de essen in Drenthe, de enken in Oost-Gelderland, de akkers in Brabant en de velden in Limburg. Internationaal noemen we ze ook wel 'open fields'. Vlak ten zuiden van het plangebied lag bijvoorbeeld de Bruine Eng, vernoemd naar een oude Rhenense familie,² en ten noorden ervan lag de Dijkse Eng.³ Kenmerk van deze enen was hun grote openheid (soms met verspreide bosjes) en de verkaveling in blok- en strookvormige kavels, in veel gevallen versnipperd en eigendom van een groot aantal verschillende eigenaren.

Figuur 8. Het plangebied (rode onderbroken lijn) op het kadastrale minuutplan van Rhenen en omgeving in 1832. Binnen het plangebied lagen alleen wegen (geel), bouwlanden (beige), en bossen (donkergroen). In de directe omgeving lagen ook tabakslanden (net als bouwlanden beige) en heidevelden (roze) (bron: HisGis).

In de loop van de 19^e eeuw verscheen er in en rond het plangebied een klein aantal woningen en schuren. De witgepleisterde boerderij op het adres Bosland 92 dateert vermoedelijk uit 1850 en werd

¹ Deys 1986.

² Idem.

³ Bultje-van Dillen 2008, p. 318.

gebouwd in opdracht van de boer Hermanus Bekker.⁴ De landbouwer Cornelis van Dolderen liet in 1884 een woning bouwen op een perceel ten westen van de huidige spoorwegovergang, dat later ingeklemd zou raken tussen de huidige Lijnweg en de Achterbergsestraatweg. In 1903 werd er een herbouw plaats door de koopman Cornelis Stabij.⁵ Deze woning is blijkens luchtfoto's in 2022-2023 gesloopt. De boerderij aan de Boslandweg 90 dateert van ca. 1886. Deze werd gebouwd in opdracht van de arbeider en boer Johannes Rijkssen. Hij had hier behalve zijn huis ook een tabakslandje en een tuin.⁶

3.1.2 Twee oude hoofdwegen

Door dit landbouwgebied liep een tweetal hoofdwegen (beide ouder dan 1600)⁷ die de stad Rhenen verbonden met de gehuchten Achterberg en De Dijk. Dit waren de Dijksche Weg, die bij Rhenen begon en eindigde bij het gehucht De Dijk, en de Noordweg, die zich ter hoogte van het plangebied van de Dijksche Weg afsplitste en in iets noordelijkere richting verder liep naar Achterberg. De huidige Achterbergsestraatweg en de Boslandweg vinden hun oorsprong in deze twee wegen.

De Noordweg en het gedeelte van de Dijksche Weg tussen Rhenen en bovengenoemde splitsing heette tot ca. 1800 'Pegelweg', naar boerderij 'De Pegel', die al vóór 1400 op de zuidoostelijke hoek van de Frieseesteeg en de Cuneraweg stond. Later werd deze naam gegeven aan de boerderij op het huidige adres Cuneraweg 186.⁸

Vanaf 1896 werd de naam 'Doodweg' kort gebruikt voor het zuidelijke deel van de Dijksche Weg, nadat er langs deze weg een begraafplaats was aangelegd.⁹ Vanaf 1900 werden de Noordweg en deze Doodweg gezamenlijk 'Achterbergsestraatweg' genoemd. De Boslandweg is de opvolger van de Dijksche weg. Deze naam dateert pas van 1932.¹⁰

⁴ Kadaster Archiefviewer, Leggerartikel RNN01 612 REEKS1

⁵ Kadaster Archiefviewer, Leggerartikel RNN01 1881 REEKS2 en Leggerartikel RNN01 2300 REEKS2

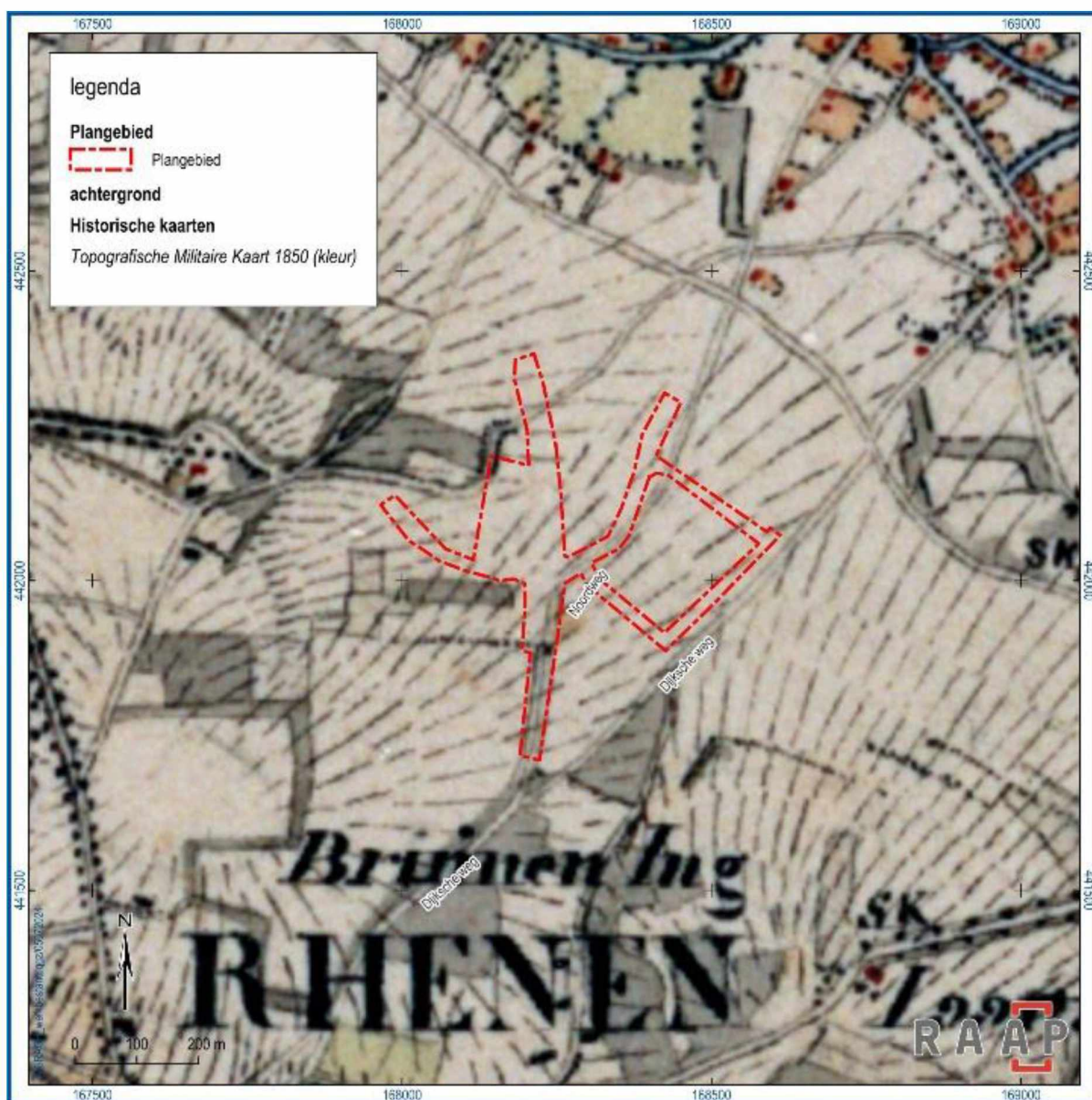
⁶ Kadaster Archiefviewer, Leggerartikel RNN01 2099 REEKS2, Deys 2010, p. 78.

⁷ Blijdenstijn 2017, p. 203.

⁸ Deys 1994, Deys 1995.

⁹ Giessen-Geurts 1991.

¹⁰ Deys 1994, Deys 1995.

Figuur 9. Het plangebied op de Topografisch Militaire Kaart van 1850 met daarop de Noordweg en de Dijksche Weg. (hier Bruinen Ing genoemd) (bron: topotijdsreis).

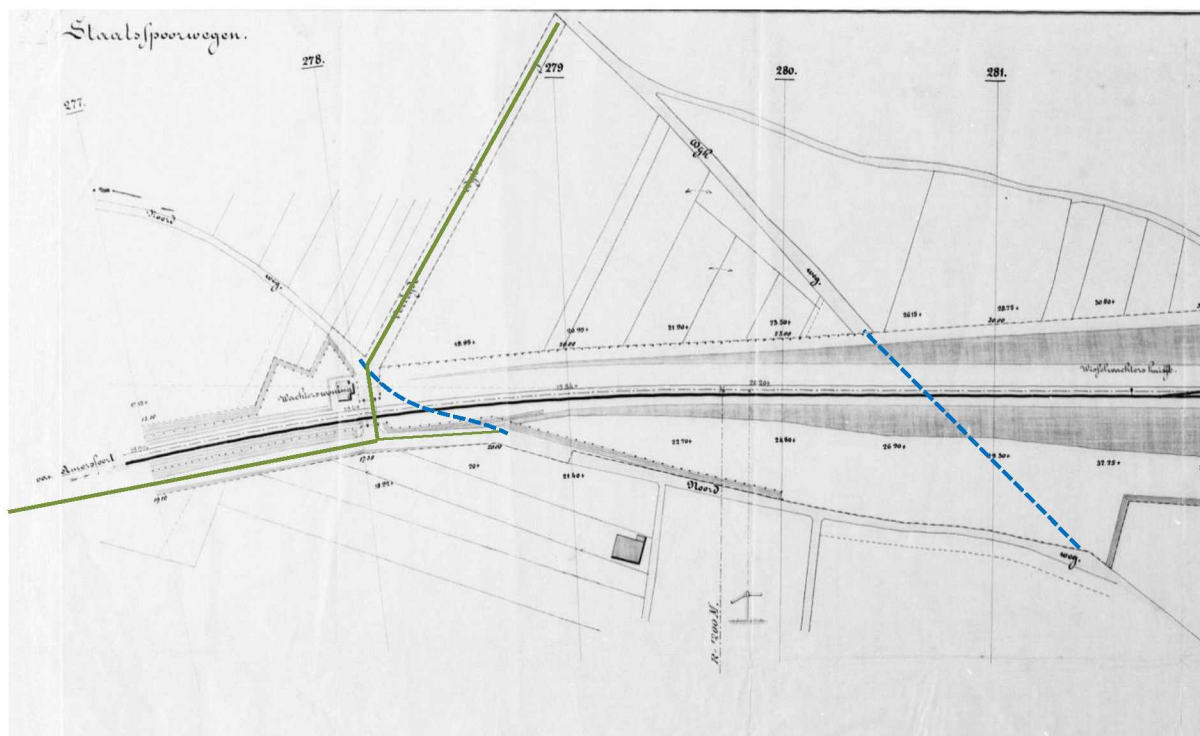
3.1.3 1886: aanleg van de spoorlijn Amersfoort-Kesteren/Nijmegen

In de 19e eeuw werd door heel Nederland een netwerk van spoorwegen aangelegd. Eén van deze spoorwegen was de in 1886 aangelegde spoorlijn Amersfoort-Kesteren/Nijmegen. Het tracé was in eerste instantie via Wageningen bedacht, maar werd uit defensieoogpunt verplaatst naar een locatie achter de Grebbelinie en de Ochten-Speeslinie. Voor de aanleg van de spoorlijn werd direct ten zuiden van de kruising een forse hap uit de Heuvelrug genomen: hier werd de Laarsenberg deels afgegraven. Deze plek kreeg de bijnaam 'spoorgat'.¹¹

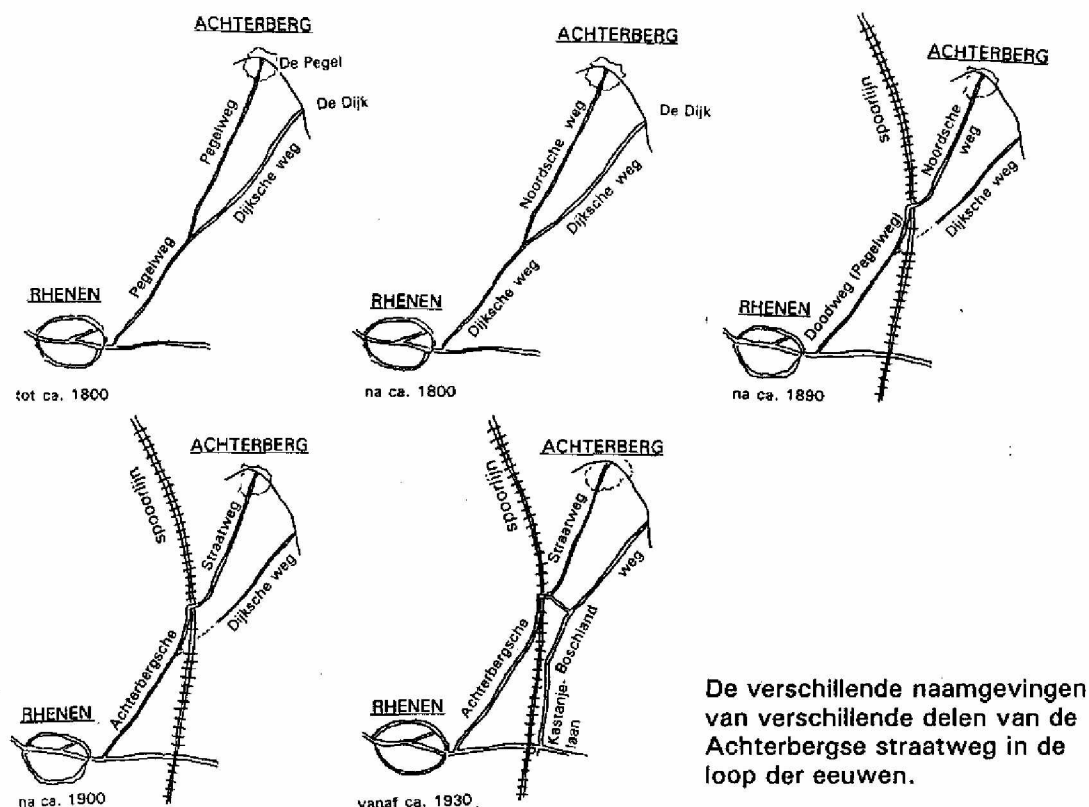
Door de aanleg van het spoor werden de Dijksche Weg en de Noordweg doorsneden. Om de weggebruikers te bedienen werden er overwegen aangelegd, waaronder één in de Noordweg. Om een

¹¹ Storm van Leeuwen 2008, p. 345.

haakse kruising te maken, werd de weg enigszins verlegd. Daarnaast werden er twee nieuwe verbindingswegen aangelegd, die beide bij deze overgang uitkwamen. Dergelijke verbindingswegen zorgden ervoor dat doorsneden wegen niet zouden doodlopen. De eerste verbindingsweg (destijds Verlegde Dijkweg geheten; nu de Bergweg) leidde het verkeer vanaf de Dijksche Weg naar de overgang. De tweede kwam vanuit het noordoosten en liep vanaf de Cuneraweg parallel aan de spoorlijn, zodat er diverse kleine wegen op aangesloten konden worden. Door de aanleg van deze verbindingswegen bediende de overgang vanaf het begin al reizigers vanuit vier richtingen (figuur 10).

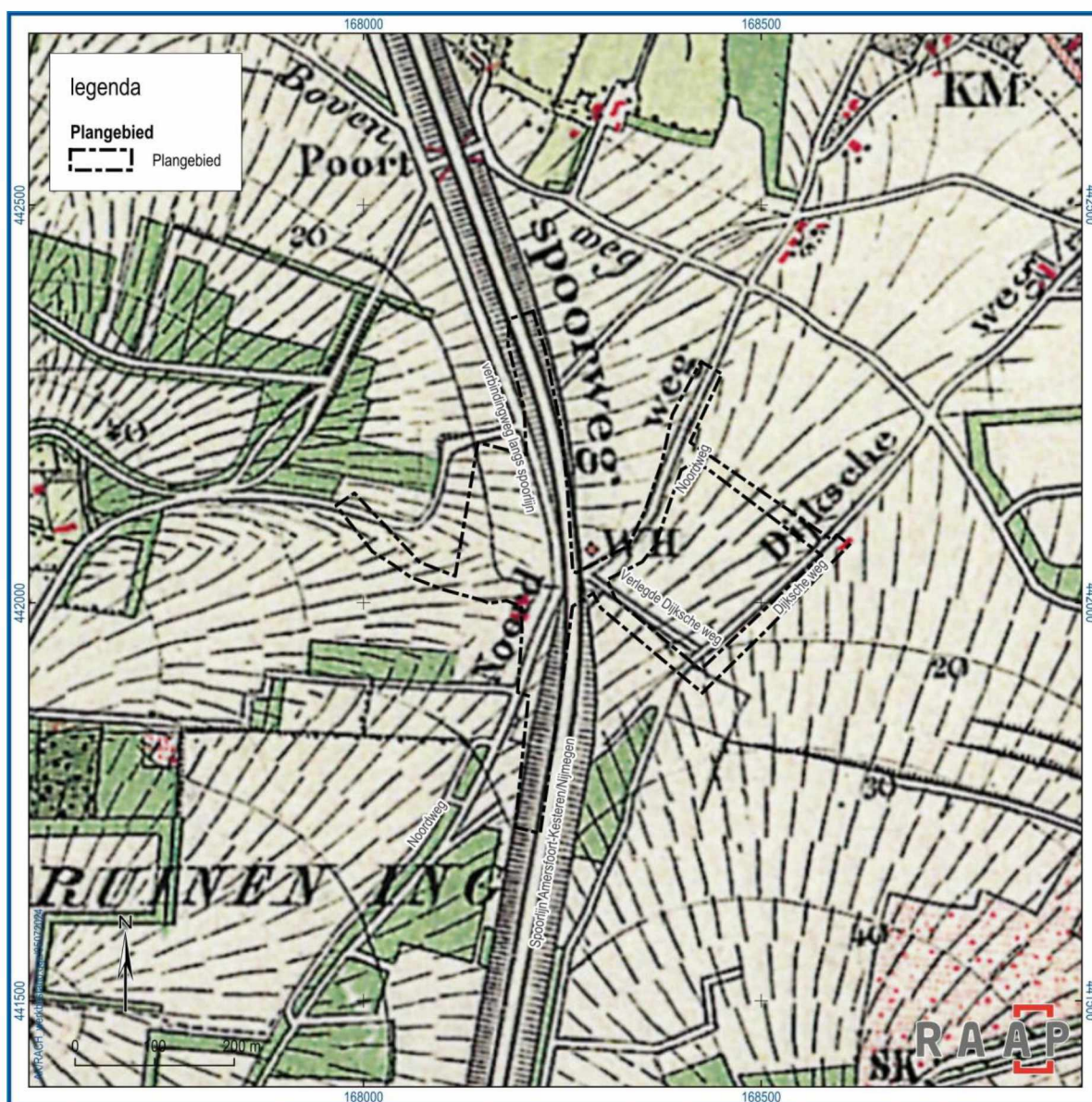
Figuur 10. Ontwerp voor de kruising tussen de spoorlijn en de Noordweg (huidige Achterbergsestraatweg). Het noorden is rechts. Groen: nieuwe wegen, blauw: verdwenen (verlegde) wegen. Bij de overweg staat de wachterswoning ingetekend. Uitsnede van een grotere tekening van het station Rhenen (bron: Het Utrechts Archief, 959/3709).

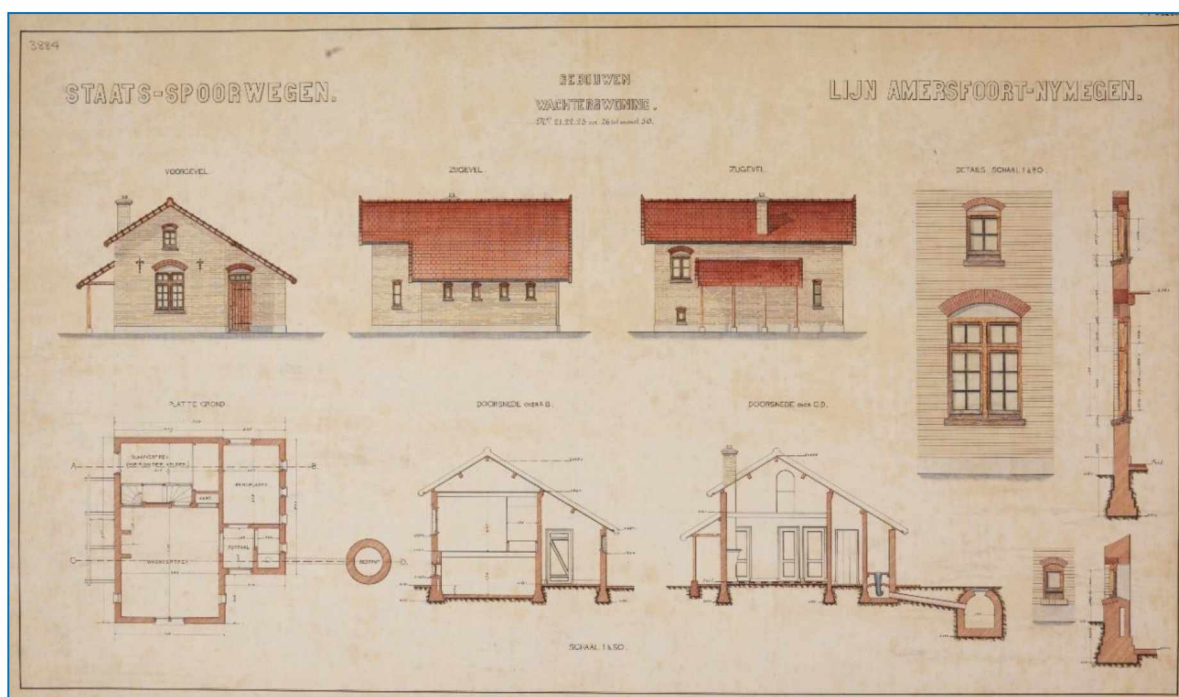
Figuur 11. Naamgeving en schematische loop van de Achterbergsestraatweg en de Boslandweg tussen 1800 en 1930. De Verlegde Boslandweg wordt hier iets te laat gedateerd; deze hoort al op het schema van 1890 voor te komen (bron: Deys 1994).

Met het zand dat was vrijgekomen bij het doorgraven van de Heuvelrug werd onder meer ten noorden van de overgang in de Achterbergsestraatweg een verhoogde spoorbaan aangelegd (figuur 12)¹². Tussen Rhenen en Amersfoort was de spoorlijn enkelbaans aangelegd. Aan de oostkant van de overweg werd een wachterswoning (nummer 26) gebouwd, het onderkomen voor de baanwachter (figuur 13) (gesloopt in de jaren 1990).

¹² Storm van Leeuwen 2008, p. 345.

Figuur 12. Het plangebied op de topografische kaart van 1897. Met de aanleg van de spoorlijn Amersfoort-Kesteren/Nijmegen werd de Utrechtse Heuvelrug doorsneden. Ten noorden van de overweg in de Achterbergsestraatweg lag de spoorlijn verhoogd, ten zuiden daarvan juist verdiept (bron: Topotijdreis).

Figuur 13. Opstanden, doorsnedes, details en plattegrond van de te bouwen wachterswoningen nrs. 21 t/m 23 en 26 t/m 50 aan de spoorlijn Amersfoort-Nijmegen van de Staatsspoorwegen (bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X93215 – 3884).

Rhenen kreeg enkele jaren na de opening van de spoorlijn een eigen station (1883), gebouwd door de toenmalige exploitant van de lijn (Hollandse IJzeren Spoorwegmaatschappij). Het station lag ongeveer 1 kilometer ten zuiden van de overweg in de Achterbergsestraatweg. Nog iets zuidelijker lag de grote spoorbrug (Rijnbrug) over de Nederrijn. Deze spoorbrug raakte door oorlogshandelingen in de Tweede Wereldoorlog zwaar beschadigd en raakte daardoor buiten gebruik. In 1957 werd het station van Rhenen gesloopt.

Nadat er nog enige tijd goederenvervoer plaatsvond tussen Rhenen en Veenendaal werd de lijn in 1972 opgeheven; ook de rails werden, zo blijkt uit historische foto's, opgebroken. Het Rhenense station zelf was al in 1957 gesloopt. Op 30 mei 1981 werd de spoorlijn alsnog in ere hersteld, waarbij ook een nieuw stationsgebouw van C. Douma werd gerealiseerd. Rhenen is tegenwoordig een kopstation.

Figuur 14. Luchtfoto van Rhenen uit 1920-1925 met daarop de spoorbrug, het station, het spoorgat en uiterst rechts de overweg in de Noordweg (bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X82874 – 6151).

3.2 Het plangebied in de 20^e eeuw

3.2.1 *Grondgebruik*

De vormen en grenzen van de agrarische percelen rond het plangebied wijzigden in de 20^e eeuw nauwelijks. Het grondgebruik veranderde wel. Op topografische kaarten vanaf ca. 1970 zijn veel boomgaarden ingetekend. Waarschijnlijk ging het hier niet om fruitteelt maar om boomkwekerijen, zoals tegenwoordig nog steeds het geval is. Daarnaast werd een deel van de grond in gebruik genomen voor bewoning, met name langs de Achterbergsestraatweg. Hier verzezen in de jaren 1920 enkele 2-onder-1-kapwoningen en vrijstaande woningen met een voor die tijd kenmerkende vorm en materialisering. De percelen rondom werden als tuin ingericht. De grootste verandering was de aanleg van een villawijkje met bedrijfspanden tussen de Bergweg, de Achterbergsestraatweg en de Boslandweg, een ontwikkeling die ongeveer vanaf 1990 op gang kwam.

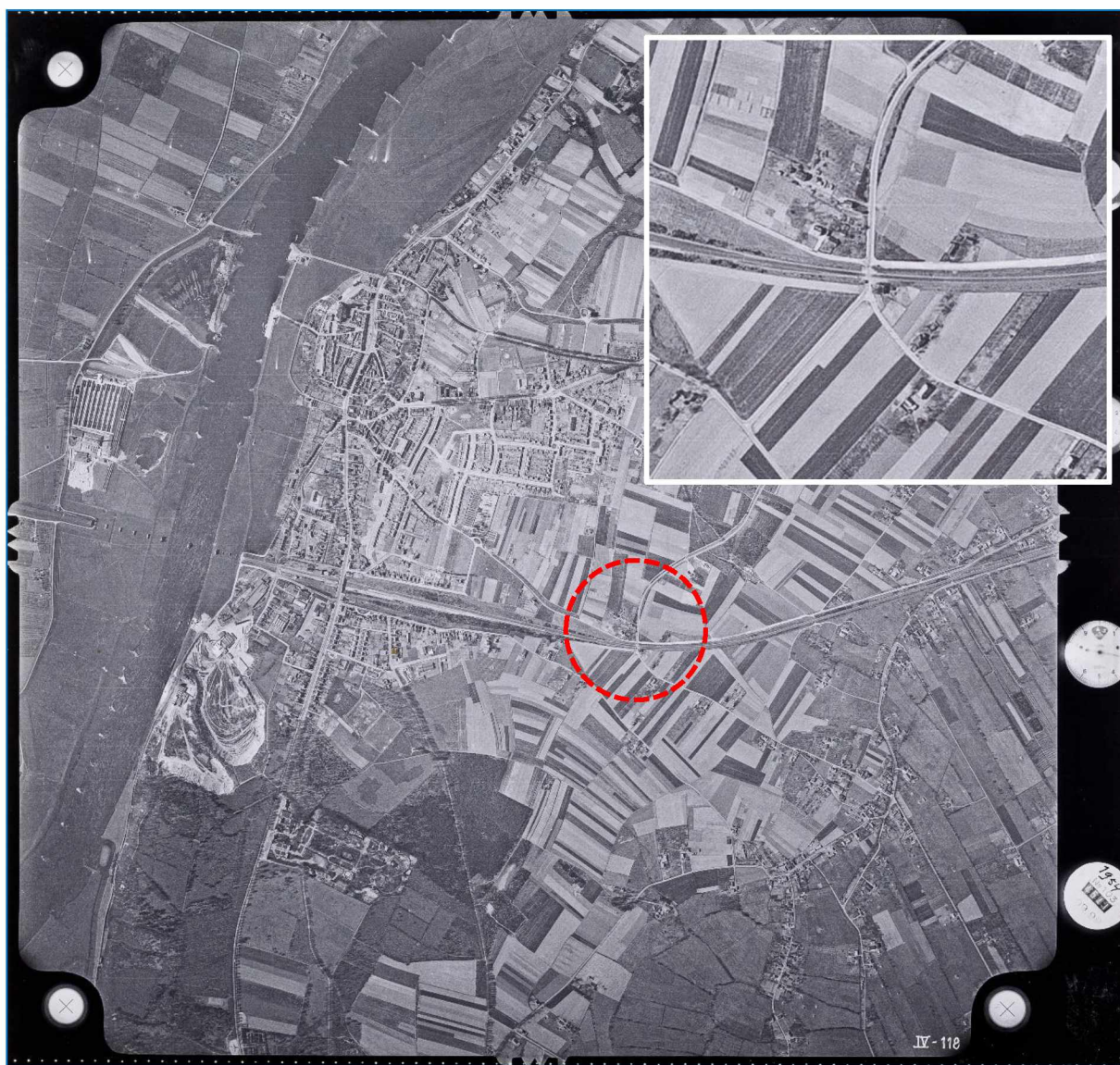
3.2.2 *1936: Aanleg van de Autoweg (Bergweg)*

In 1934 werd het besluit tot de aanleg van de Autoweg genomen. Deze Autoweg werd in fases aangelegd en verbond de Utrechtse Straatweg bij Remmerden met de Nieuwe Veenendaalseweg, de Noordweg (die inmiddels Achterbergsestraatweg heette) en de Dijksche Weg. Daarmee kwam er een vijfde route uit bij het in dit rapport onderzochte kruispunt (figuur 19). Het eerste, vrij bosrijke deel van de Autoweg werd als een door het Rijk gesubsidieerd werkverschaffingsproject aangelegd in de crisisjaren. De weg was voor het autoverkeer bedoeld, maar diende volgens de burgemeester “tevens voor het bezien van het natuurschoon der gemeente”, wat het slingerende verloop van een deel van de weg kan verklaren.¹³ In 1936 kwam ook het gedeelte tussen de Nieuwe Veenendaalseweg en de overgang in de Achterbergsestraatweg gereed. Dit deel was voorzien van een parallelweg, bedoeld als woonstraat. Pas na de Tweede Wereldoorlog werd deze ook daadwerkelijk met (vrijstaande) huizen bebouwd.

In 1953 werd besloten om de Autoweg door te trekken tot aan de Dijksche Weg, inmiddels Boslandweg genoemd, over het tracé van de Verlegde Dijkweg. In 1956 werd de naam “Bergweg” aan het deel tussen de Nieuwe Veenendaalseweg en de Boslandweg gegeven.¹⁴ Het oudste deel van de route, tussen de Utrechtse Straatweg bij Remmerden en de Nieuwe Veenendaalseweg, heet nog steeds Autoweg.

¹³ Deys 1994.

¹⁴ Idem.

Figuur 15. Luchtfoto van Rhenen omstreeks 1950 met de nieuwe Autoweg (later Bergweg) duidelijk zichtbaar. Ook de pijlers van de verwoeste spoorbrug zijn goed zichtbaar. Inzet: uitsnede van het plangebied (bron: Beeldbank Regionaal Archief Zuid-Utrecht, NL-WbDRAZU_157_037_110509).

Figuur 16. Het plangebied op de topografische kaart van 1958. De Bergweg en Lijnweg (P21/N233) zijn aangelegd.

3.2.3 1955: een weg door het spoorgat, aanleg van de Lijnweg (N233)

Na de Tweede Wereldoorlog nam het autoverkeer snel toe. De Lijnweg (N233), vernoemd naar de spoorlijn Amersfoort-Kesteren/Nijmegen, werd halverwege de jaren 1950 door Provinciale Waterstaat van Utrecht aangelegd als onderdeel van een 'Noord-Zuid'-verbinding tussen Amersfoort en Oss (figuur 16). Over deze weg zou onder meer het fruit uit de Betuwe, dat op de Kesterense veiling werd verkocht, naar 'de overige delen van het land' vervoerd worden.¹⁵ Bij Ochten kwam een pontveer over de Waal. Via de huidige N329 liep de route verder naar Oss.

Ten tijde van de aanleg had de weg ter hoogte van Rhenen de aanduiding P21, nu is dat N233. Het tracé van de P21 liep vanaf Veenendaal over de historische Cuneraweg en de 19e-eeuwse

¹⁵ Provinciale Noord-Brabantse courant "Het huisgezin", 20-07-1954.

verbindingsweg langs het spoor, naar de overgang in de Achterbergsestraatweg, waar hij zich vervolgde door het oude 'spoorgat' naar de verwoeste Rijnbrug. Op de oude brugpijlers werd een nieuwe verkeersbrug gebouwd. De weg had bij Rhenen een breedte van 6,5 meter met aan beide zijden een vrij liggend fietspad van 2,40 meter breedte en nam zo behoorlijk wat ruimte in beslag.¹⁶ De breedte van het fietspad hing samen met het oog op het bromfietsverkeer.¹⁷

Deze Noord-Zuidverbinding was slechts een kort leven beschoren. Toen in 1976 de Waalbrug in de A50 werd geopend, raakte de Ochtense pont in onbruik. In Brabant wordt de naam 'Noord-Zuid' nog wel gebruikt voor het daar resterende deel van deze route (N329).

Figuur 17. Het spoorgat in noordelijke richting, omstreeks 1950 (foto: Provincie Utrecht, bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X145829 – 837952).

¹⁶ 5.1.2.e Noord-Brabantsche courant "Het huisgezin", 21-11-1956.

¹⁷ Arnhemse courant, 17-07-1954.

Figuur 18. Het spoorgat in noordelijke richting, omstreeks 1955 met de provinciale weg P21/N233 vlak na de aanleg (foto: Provincie Utrecht. Bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X145830 – 837953).

3.2.4 Inrichting van het kruispunt P21 (N233)/Achterbergsestraatweg

Het kruispunt Achterbergsestraatweg/spoorlijn werd met de aanleg van de P21 ingrijpend aangepast. Het tracé van de nieuwe provinciale weg liep voor een deel over de Achterbergsestraatweg, zodat deze ter plekke naar het westen omgelegd moest worden. De Achterbergsestraatweg loopt sindsdien voor een klein deel via de Bergweg. De continuïteit in deze historische route is daarmee verdwenen. De in 2022/2023 gesloopte woning uit 1903 raakte door deze maatregel ingeklemd tussen beide wegen.

Op figuur 19 is te zien hoe ruim bemeten en eenvoudig het kruispunt er in de begindagen uit zag. Door middel van paaltjes waren de verschillende wegdelen van elkaar gescheiden. Aan de strakke taluds is te zien dat ten behoeve van de aanleg van de P21 het oude 'spoorgat' nog iets verder in noordelijke richting is uitgegraven. Dit hoogteverschil is in het plangebied nog duidelijk aanwezig en is goed herkenbaar aan de bakstenen keermuur aan de zuidwestkant van het kruispunt.

Ook is op deze foto's te zien dat de teensloot langs de westkant van de P21 in aanleg is. Deze teensloot ligt langs de westkant van de weg en loopt door naar het kruispunt met de Cuneraweg, waar hij middels een duiker onder de weg en via diverse andere waterwegen met het Valleikanaal in verbinding staat.

Figuur 19. Kruispunt in 1950-1955. Inzet: topografische kaart van 1966. De P21 aangeduid met een rode lijn. De Achterbergsestraatweg werd ten behoeve van de kruising verlegd naar het westen. Daardoor kwam de woning links op de foto ingeklemd tussen twee wegen te staan. De kruising was verder eenvoudig aangelegd (foto: Provincie Utrecht, bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X145826 – 837949. Kaart: Topotijdreis).

3.2.5 Herinrichting 1978-1981

Omstreeks 1978 vond een grootscheepse herinrichting van het kruispunt plaats, waarbij in- en uitvoegstroken, verkeerslichten en oversteekpaden voor fietsers werden aangelegd. Het kruispunt nam iets meer ruimte in dan zijn voorganger: aan de noordwestkant werd een klein gedeelte landbouwgrond bij het kruispunt betrokken. De oude wachterswoning bij de spoorwegovergang en het huis uit 1903 bleven bewaard. Ook werd – voorsortierend op de heropening van de spoorlijn in 1981 – alvast een kort stukje rails aangelegd voor een spoorwegovergang. In 1981 was hele kruispunt inclusief spoorwegovergang met AHOB-beveiliging gereed.

Sinds deze herinrichting hebben er geen grote wijzigingen meer plaatsgevonden aan het kruispunt. Wel werd in de jaren 1990 de oude wachterswoning gesloopt. In 2022/2023 werd de naast de kruising staande woning uit 1903 gesloopt.

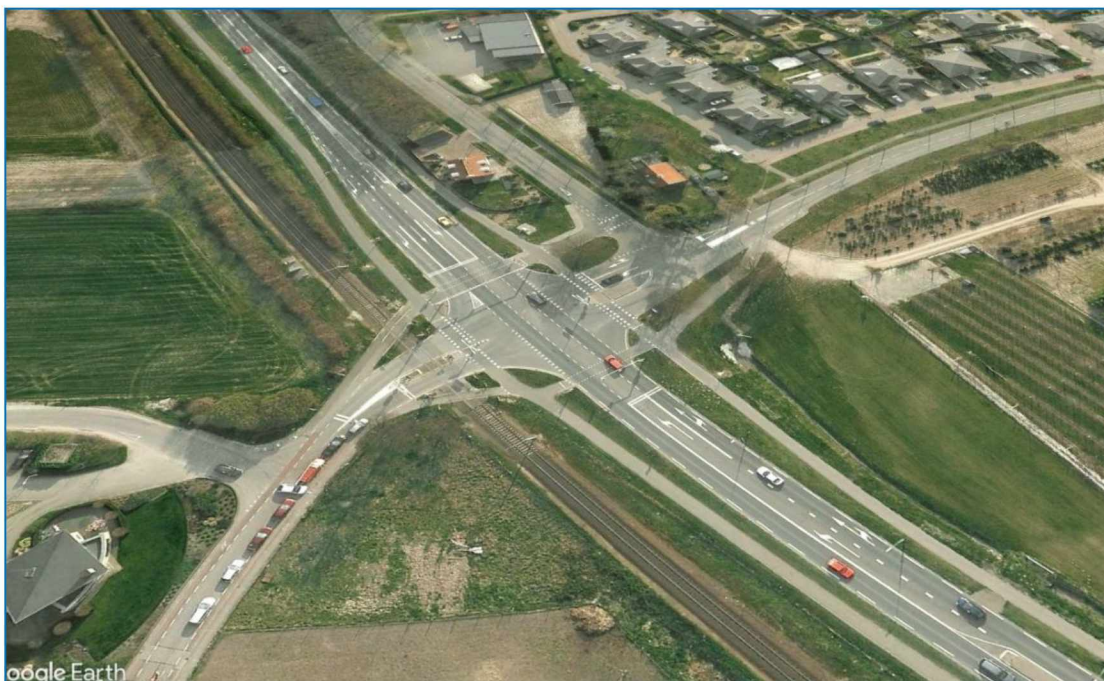
Figuur 20. Kruispunt omstreeks 1978, tijdens de heraanleg in westelijke richting genomen. Op de plek van de spoorrails liggen nog klinkers (foto: C. Otting. Bron: Beeldbank Regionaal Archief Zuid-Utrecht).

Figuur 21. Kruispunt omstreeks 1981, foto in oostelijke richting genomen. De spoorlijn en -overgang werden in dit jaar gereactiveerd (foto: C. Otting. Bron: Beeldbank Regionaal Archief Zuid-Utrecht).

Figuur 22. Kruispunt in 1979, kort na de herinrichting (foto: Provincie Utrecht. Bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X163602 - 1713-01).

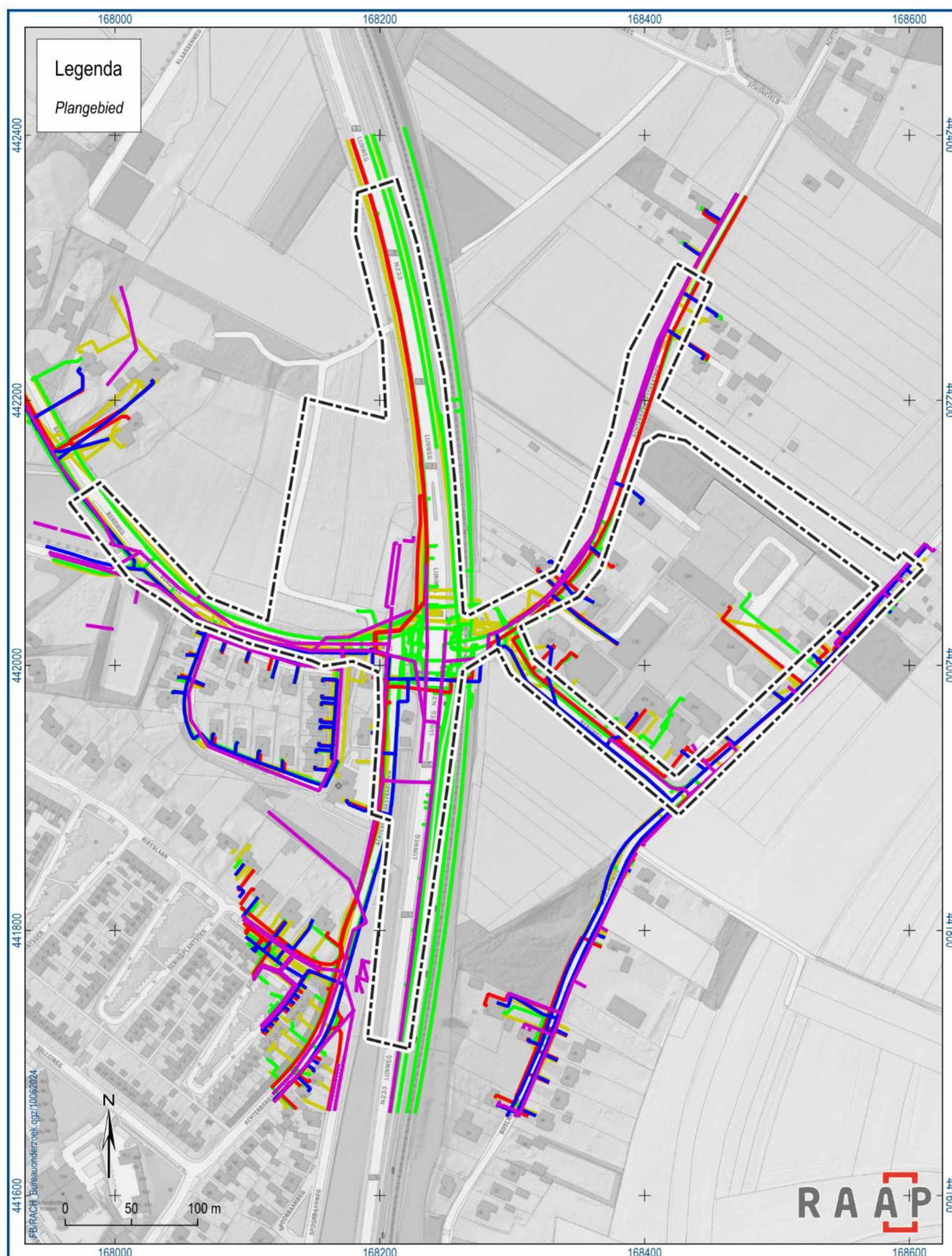
Figuur 23. Kruispunt in 2008: verkeerskundig is het niet meer gewijzigd sinds 1978. De wachterswoning werd in de jaren 1990 gesloopt. De woning uit 1903 werd gesloopt in 2022/2023 (foto: Google Earth).

3.3 Huidige situatie

Aan de hand van actuele gegevens van recente luchtfoto's en navraag bij de opdrachtgever zijn de onderstaande zaken over de huidige situatie te melden.

Huidig grondgebruik	Het plangebied bestaat uit openbare ruimtes, bedrijventerreinen en privéterreinen.
Hoogteligging maaiveld	27,5 in het westen tot 13 m +NAP in het noordoosten
Grondwatertrap of -stand	Grondwatertrap VII: hoogste gemiddelde grondwaterstand bevindt zich tussen 0.80 – 1.40 m -mv en de laagste gemiddelde grondwaterstand ligt dieper dan 1,20 m -mv.
Milieutechnische condities	In het plangebied zijn weinig milieukundige bodemonderzoeken uitgevoerd. Bij de Rijksweg (N233) ten zuiden van de kruising Bergweg-N233 is een bodemonderzoek uitgevoerd. De bodem is voldoende gesaneerd.
Aanwezige constructies (funderingen, kelders e.d.)	Geen constructies aanwezig
Locatie en diepte van kabels/leidingen	Zie figuur 24

Tabel 6. Overzicht van de huidige situatie van het plangebied.

Figuur 24. Luchtfoto van het plangebied weergegeven met de locatie van de kabels en leidingen.

3.4 Toekomstige situatie

Uit navraag bij de opdrachtgever is het volgende gebleken over de toekomstige situatie:

Aard	Aanpassingen aan de Rijksweg N233
Omvang en diepte	Op moment van schrijven onbekend
Invloed op maaiveld en grondwater	Onbekend
Toekomstig gebruik	Ongewijzigd
Toekomstige gebruiker	Ongewijzigd

Tabel 7. De toekomstige situatie.

4 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van de tijdens het bureauonderzoek verzamelde gegevens is een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld. Deze geeft inzicht in de aard en de ouderdom (inclusief omvang en uiterlijke kenmerken), (diepte)ligging, en gaafheid van eventueel aanwezige archeologische resten.

Aard en ouderdom

Het verspreidingspatroon van archeologische vindplaatsen is voor een groot deel gerelateerd aan de fysieke eisen die de mens stelde aan de leef- en woonomgeving. Het meest markant zijn de verschillen tussen jager-verzamelaars enerzijds en landbouwers anderzijds.

Jager-verzamelaars

In de steentijd (paleolithicum t/m neolithicum) leefden de mensen voornamelijk van de jacht, visvangst en het verzamelen van eetbare planten en vruchten. Deze zogenaamde jager-verzamelaars trokken door het landschap en verbleven alleen tijdelijk op een plek. Uit een ruimtelijke analyse blijkt dat hun kampementen in vrijwel alle gevallen waren gesitueerd op de overgang van nat naar droog. Nabij dergelijke gradiëntzones waren namelijk de meeste voedselbronnen voorhanden en was (drink)water bereikbaar.

Het plangebied bevindt zich op een daluitspoelingswaaier en hellingsafspoelingen die in de voorlaatste ijstijd aan de flank van de stuwwal is gevormd. In het westen bevindt zich een droogdal. Het plangebied ligt dan ook in een gradiëntzone, namelijk de overgang van de stuwwal in het noorden naar het lagergelegen Pleistocene gebied in het zuiden. Zodoende worden in principe vindplaatsen van jager-verzamelaars verwacht. Het betreft resten van kampementen uit de periode midden paleolithicum – mesolithicum. Kampementen kunnen worden aangetroffen op de gestuwde afzettingen, daluitspoelingswaaierafzettingen en in het dekzand. Deze vindplaatsen beslaan maximaal enkele vierkante meters en kenmerken zich door een (oppervlakkige) concentratie van vuurstenen werktuigen en afval. De kans is aanwezig dat de archeologisch relevante lagen door erosie of menselijke handelen niet meer intact in de bodem aanwezig. Hier geldt een middelhoge verwachting voor de steentijd.

Landbouwers

Met de introductie van de landbouw (vanaf het neolithicum) werd de mate waarin gronden geschikt waren om te beakkeren een steeds belangrijker factor in de locatiekeuze van de mensen. De eerste akkergronden werden aangelegd op de van nature vruchtbaarste gronden. Bovendien moesten de gronden goed ontwaterd zijn.

In de perioden na de steentijd vonden weinig landschappelijke veranderingen in het plangebied plaats. De locatie was ook toen een geschikte locatie voor bewoning. In de late middeleeuwen en de nieuwe tijd werd het plangebied afgedekt door een plaggendeek. Het plaggendeek heeft in principe een conserverende werking op het onderliggend archeologisch niveau. Op basis van archeologische onderzoeken uit de omgeving blijkt echter dat in enkele gevallen geen archeologisch niveau onder het plaggendeek aanwezig is. In een aantal gevallen blijkt het archeologisch relevante niveau verstoord te

zijn. Hierdoor geldt voor archeologische resten uit de periode neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen een middelhoge archeologische verwachting voor het niveau direct onder het plaggendek. Vindplaatsen uit het neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen worden gekenmerkt door het voorkomen van grondsporen en een strooiing van aardewerk, vuursteen, metaal (vanaf de bronstijd), verbrande leem en natuursteen. Over het algemeen betreft het een tot meerdere boerderijplaatsen met een erf, waarbij de omvang van de vindplaatsen door de loop van de tijd toeneemt van enkele tientallen vierkante meters tot maximaal enkele hectares in de Romeinse tijd. Naast sporen van nederzettingen kunnen ook sporen van (agrarisch) gebruik van het landschap worden aangetroffen. Het kan daarbij gaan om perceelgreppels, ploegsporen (vanaf het laat neolithicum eergetouwkrassen) en dergelijke. Voor de ijzertijd gaat het daarbij specifiek om de zogenaamde *celtic fields*. Dit zijn vierkante akkers die van een (lage) omwalling zijn voorzien. Tot dusverre zijn deze vindplaatsen vooral op de overgang van de stuwwal naar het dekzand aangetroffen. Specifiek voor de vroege middeleeuwen moet rekening gehouden worden met een mogelijk nabijgelegen grafveld (aan de zuidkant van het plangebied).

In de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd was het plangebied in gebruik als bouwland, tabaksland, bos en heide. In een later stadium is het esdek ontstaan. Mogelijke losse vondsten van over het land uitgereden afval uit deze periode kunnen daarom in het plaggendek worden aangetroffen. Voor resten van bewoning uit de late middeleeuwen geldt een lage archeologische verwachting. Op basis van het historisch kaartmateriaal blijkt dat er in de nieuwe tijd geen bewoning in het plangebied heeft plaatsgevonden. Zodoende worden in het plangebied geen archeologische resten van bebouwing verwacht uit de periode nieuwe tijd, maar wel resten die gerelateerd zijn aan de tabaksteelt. Mogelijk zijn deze resten wel aangetast door de bouw van het huidige gebouw.

Op basis van de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed en onderzoeken T&A Survey en Explosive Clearance Group blijkt het plangebied verdacht te zijn op resten van de Tweede Wereldoorlog. Dit komt met name door het onderdeel zijn van de Grebbelinie. Volgens de reeds genoemde onderzoeken geldt in het westen van het plangebied een grote zone die verdacht is op sporen van de Tweede Wereldoorlog. In het oosten is geen onderzoek verricht, maar zouden in theorie ook sporen van de Tweede Wereldoorlog aanwezig zijn. Hierdoor geldt een (middel)hoge verwachting op het aantreffen van resten uit de Tweede Wereldoorlog.

(Diepte)ligging

In het plangebied komt een jong afdekkend pakket voor dat een ouder loopvlak afdekt. Dit afdekkende pakket dateert uit de periode middeleeuwen - nieuwe tijd en betreft een esdek. Oudere resten worden zodoende door het pakket afgedekt. De top bevindt zich tussen 0,55 – 1,10 m -mv.

Fysieke kwaliteit

Aangezien in het plangebied afdekkende pakketten aanwezig zijn is mogelijk sprake van een relatief goede conservering van de archeologische resten.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied is ontgonnen voor de landbouw. Regelmatige landbouwkundige werkzaamheden hebben in het ontstaan van een esdek geresulteerd, zoals de bodemkaart aangeeft. Een esdek heeft een minimale dikte van 50 cm. Onder het dek kunnen archeologische resten nog in goede staat aanwezig zijn.

In het zuiden van het plangebied, ter hoogte van de N233, is de bodem afgegraven ten behoeve van de aanleg van de autoweg. De locatie van de afgraving is op de weer geomorfologische kaart weergegeven (zie figuur 4). Uit het AHN blijkt dat het gaat om een hoogteverschil van circa 6 m. Daaruit kan geconcludeerd worden dat eventuele archeologische resten hier volledig verdwenen zijn.

5 Cultuurhistorische inventarisatie

Op basis van hoofdstuk 3 (Historische ontwikkeling) zijn de volgende cultuurhistorische landschappen, elementen en objecten in het plangebied geïnventariseerd. Zij zijn weergegeven op een kaart (figuur 25). Zowel bestaande als verdwenen structuren/elementen zijn opgenomen. Het gaat om de volgende zaken:

Cultuurlandschappen

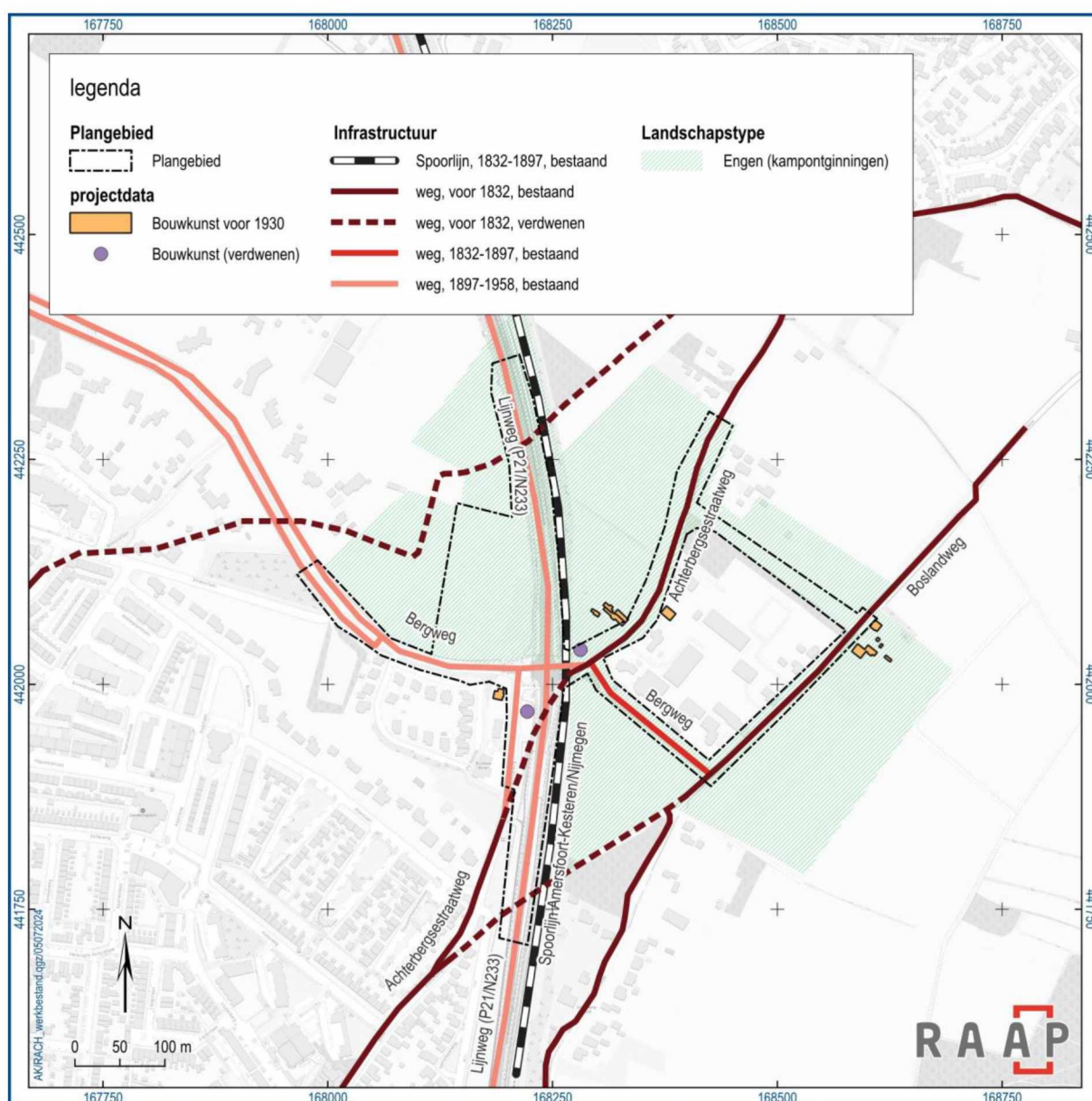
- De (matig gewijzigde) historische kavelstructuren (<1832) (engen, kampongtingingen)

Elementen (infrastructuur)

- De Achterbergsestraatweg (<1832) inclusief de verdwenen delen;
- De Boslandweg (<1832) inclusief de verdwenen delen;
- Een weg in het noorden van het plangebied (<1832), geheel verdwenen na aanleg van de spoorlijn;
- De Bergweg (1936)
- De Lijnweg (P21/N233) (ca. 1955)

Bouwkunst

- De boerderijen en woningen uit de periode 1850-1930
- De verdwenen wachterswoning bij de spoorgwegovergang en de woning uit 1903 ten zuidwesten van het kruispunt N233/Achterbergsestraatweg.

Figuur 25. Inventarisatie van de in het plangebied aanwezige en verdwenen cultuurhistorische structuren en elementen.

6 Conclusies en advies

6.1 Conclusie

Archeologie

Op grond van de onderzoeksresultaten en onder verwijzing naar de doelstellingen, kunnen de volgende uitspraken worden gedaan:

- In de steentijd is het plangebied op de flank van de stuwwal komen te liggen. De flank vormt hier een overgangslaag van de hoger gelegen stuwwal naar het lagergelegen dekzandgebied in het noorden. Naast de stuwwal maken een daluitspoelingswaaier, een droogdal en hellingafspoelingen onderdeel van het plangebied. Gezien de ligging in een gradiëntzone geldt een verwachting op het aantreffen van kampementen van jager-verzamelaars. Het betreffen resten uit de periode midden paleolithicum – mesolithicum. Kampementen kunnen worden aangetroffen op de gestuwde afzettingen, daluitspoelingswaaierafzettingen en in het dekzand.
- In de perioden na de steentijd vonden weinig landschappelijke veranderingen in het plangebied plaats. De locatie was ook toen een geschikte locatie voor bewoning. In de late middeleeuwen en de nieuwe tijd werd het plangebied afgedekt door een plaggendek. Het plaggendek heeft in principe een conserverende werking op het onderliggend archeologisch niveau. In de omgeving zijn tijdens archeologisch onderzoek echter wel tekenen van verstoring waargenomen. Hierdoor geldt een middelhoge verwachting voor de neolithicum – vroege middeleeuwen.
- Voor de periode late middeleeuwen – nieuwe tijd zijn geen aanwijzingen voor bewoning waargenomen. Voor deze periode geldt een lage verwachting.
- In de Tweede Wereldoorlog werd het plangebied onderdeel van de Grebbelinie. OO-onderzoeken van T&A Survey en Explosive Clearance Group wijzen op een grote zone in het westen van het plangebied waar resten van de Tweede Wereldoorlog kunnen worden aangetroffen. Hier geldt een middelhoge verwachting voor.
- De omvang en diepte van de ingrepen zijn vooralsnog onbekend.

Cultuurhistorie

- De landschappelijke cultuurhistorische waarden beperken zich tot de agrarische kavelstructuren binnen het plangebied en aangrenzend daaraan. Deze kavelstructuren zijn sinds 1832 wel vervaagd, maar geven nog een beeld van hoe het landschap vóór die periode was ingericht. Zij hebben daarom een positieve waarde. Het grondgebruik is in de 20^e eeuw wel gedeeltelijk gewijzigd door de aanleg van tuinen en boomkwekerijen. Deze vormen van grondgebruik zijn niet cultuurhistorisch waardevol.
- De waardevolle landschapselementen zijn allen infrastructurele elementen. Ze zijn met name waardevol vanwege hun ouderdom. De profielen en materialisering zijn overal licht tot ingrijpend gewijzigd.

Niet alle wegen zijn even waardevol, daarom is hier een onderscheid gemaakt:

Hoge waarde:

- de delen van de Achterbergsestraatweg die nog op dezelfde plek liggen als in 1832
- de delen van Boslandweg die nog op dezelfde plek liggen als in 1832
- de spoorlijn

Positieve waarde:

- de Bergweg

Basiswaarde:

- de P21/N233
- In of direct langs het plangebied staan woningen uit de 19^e- en de eerste decennia van de 20^e eeuw. Deze woningen zijn cultuurhistorisch waardevol vanwege hun ouderdom, verschijningsvorm, typologie en gaafheid. De woningen zijn niet individueel onderzocht, daarom is hier alleen een indicatieve waarde aan gegeven:

Positieve waarde:

- De woningen uit de eerste decennia van de 20^e eeuw langs de Achterbergsestraatweg. Hoewel het goed bewaarde en kenmerkende woningen zijn uit deze periode, is de architectonische kwaliteit niet uitzonderlijk. Ook maken zij geen onderdeel uit van een samenhangende stedenbouwkundige structuur.

Hoge waarde:

- De woningen aan de Boslandweg hebben vanwege hun ouderdom, gaafheid en functie (boerderijen) een hoge waarde; hier is wel sprake van stedenbouwkundige samenhang tussen de bebouwing en omgeving (boerderij en open agrarisch landschap). Tevens kan er sprake zijn van waarden op het gebied van erfinrichting- en beplanting.

6.2 Advies

Archeologie

Op basis van de resultaten van het onderzoek blijkt dat in het plangebied (mogelijk) archeologische resten bedreigd worden door de voorgenomen bodemingrepen. Daarom wordt geadviseerd om de plannen zodanig aan te passen dat verstoring wordt voorkomen. Dat kan door de ingrepen niet dieper dan 0,25 m -mv te laten gaan.

Indien planaanpassing niet mogelijk is, wordt aanbevolen in het kader van de bestaande planvorming de onderstaande vervolgstap uit het proces van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) te nemen.

Om de gespecificeerde verwachting aan te vullen en te verfijnen wordt een vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een inventariserend veldonderzoek door middel van een verkennend booronderzoek. Een dergelijk vervolgonderzoek heeft tot doel de opbouw van de ondergrond, de bodemopbouw en/of bodemverstoringen gedetailleerd in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan de in dit bureauonderzoek opgestelde archeologische verwachting worden getoetst en kunnen concrete gegevens worden verzameld over gaafheid en diepteligging van de verwachte archeologische resten.

In het van het zuiden van het plangebied wordt in het kader van de voorgenomen bodemingrepen geen archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen (locatie van afgraving zoals aangegeven op figuur 4).

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Cultuurhistorie

- Zorg voor een duidelijk afleesbare hiërarchie in het wegenpatroon, die recht doet aan de ouderdom, identiteit en (vroegere) continuïteit van de verschillende wegen.
- Zoek naar mogelijkheden om de historische continuïteit in de Achterbergsestraatweg aan beide zijden van de N233 te herstellen. Deze continuïteit is in de jaren 1950 bij de aanleg van de N233 verdwenen. Dit kan door de historische wegdelen (visueel) met elkaar te verbinden, of op een meer impliciete manier door bijvoorbeeld dezelfde materialisering te gebruiken.
- De Bergweg is bedacht als lommerrijke verkeersroute. Ten westen van het kruispunt heeft deze het karakter van een groene, ruim opgezette laan. Zorg dat dit karakter herkenbaar blijft tot aan het kruispunt met de N233.
- Besteed bij de hoog en positief gewaardeerde wegen extra aandacht aan een historisch verantwoorde inrichting op het gebied van profilering, materialisering (verharding) en groen. Deze wegen zijn vanwege hun ouderdom en vroegere betekenis gebaat bij een inrichting met een landelijke uitstraling. Hierbij horen o.a. een beperkte profielbreedte, groene bermen, geen afzonderlijke fietspaden/trottoirs, en passende verhardingen zoals klinkers.
- Behoud de afleesbaarheid van de historische kavelstructuren in het plangebied.
- Behoud van de cultuurhistorisch waardevolle bebouwing in en aan de randen van het plangebied is in beginsel aanbevolen, zeker bij de bebouwing met een (indicatieve) hoge waarde. Voor alle bebouwing geldt dat nader onderzoek gewenst is indien sloop wordt overwogen, om de waarde beter vast te kunnen stellen.

6.3 Tot slot

Dit rapport geeft (selectie)adviezen. Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Rhenen, deze al dan niet over te nemen in de vorm van een (selectie)besluit.

Literatuur

- Boer, A. de, 2016. Tussen Achterbergsestraatweg en De Helling, Rhenen, gemeente Rhenen: een bureau- en inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen. Bureau voor Archeologie 310. Utrecht.
- Blijdenstijn, R., 2017. Tastbare Tijd 2.0: Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht. Amsterdam.
- Bultje van Dillen, L. Veldnamen in Rhenen. In: Bultje van Dillen, L. e.a. (red.), 2008. Geschiedenis van Rhenen. Historische Heuvelrug reeks 15. Utrecht.
- Giessen-Geurts, B.H.H.M., M. Kooiman, 1991. Monumenten inventarisatie project. Gemeente Rhenen. Provincie Utrecht dienst Ruimte en Groen, Utrecht.
- Deys, H.P. 1986. De Bruine Eng. In: Oud Rhenen. Mededelingenblad van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken jrg. 5 nr. 1.
- Deys, H.P. 1994. De straten- en wegennamen van Rhenen. In: Oud Rhenen. Mededelingenblad van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken jrg. 13 nr. 1.
- Deys, H.P. 1995. De straten- en wegennamen van Rhenen. In: Oud Rhenen. Mededelingenblad van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken jrg. 14 nr. 1.
- Deys, H.P., F. Vogelzang, 2012. Rhenen: geschiedenis en architectuur. Monumenten-inventarisatie Provincie Utrecht 37. Zeist/Utrecht.
- Koomen, A.J.M. & G.J. Maas, 2004. Geomorfologische kaart Nederland (GKN). Achtergronddocument bij het landsdekkende digitale bestand. Alterra-rapport 1039, Wageningen.
- Kremer, H. & J.H.F., Leuving, 2016. Archeologische Begeleiding onder protocol proefsleuven. Boslandweg naast nr. 29-35 te Achterberg. Synthesgra Rapport S160039-B. Leusden.
- Kremer, H., 2018. Achterbergsestraatweg te Rhenen. Rapportage Proefsleuvenonderzoek - variant archeologische begeleiding. Econsultancy rapport 7648.001. Doetinchem.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Rap, R., 2021. Rhenen, Bergweg 43. Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek. Stekkproefrapport 2021-06/09. Zuidhorn.
- Sande, F.A., van der & J. Rap, 2019. Rhenen, Achterbergsestraatweg (ong.). Gemeente Rhenen (UT). Een Archeologisch Bureauonderzoek (BO) en Inventariserend Veldonderzoek (IVO), verkennende fase. Transect-rapport 2460. Nieuwegein.
- Storm van Leeuwen, F., 2008. De Spoorlijn Amersfoort-Kesteren. In: Bultje van Dillen, L. e.a. (red.), 2008. Geschiedenis van Rhenen. Historische Heuvelrug reeks 15. Utrecht.
- SIKB, 2016. Beoordelingsrichtlijn Archeologie. BRL SIKB 4000. SIKB, Gouda.
- TNO, 2021. Geologische overzichtskaart Nederland. <https://www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen>
- Visscher, H.C.J., 1996. Engen in bodembeschermingsgebieden in de Provincie Utrecht: inventarisatie, bedreiging en bescherming van oude landbouwgronden met archeologische waarde. RAAP-rapport 117. Utrecht /Amsterdam.

Vries, N. de & F. Verhagen, 2018. Rhenen, Ribeslaan (ong.). Gemeente Rhenen (U). Een Archeologische Begeleiding (AB) conform protocol Inventariserend Veldonderzoek (IVO). Transect-rapport 1503. Utrecht.

Weerts, H., J. Schokker, K. Rijdsdijk & C. Laban, 2006. Geologische overzichtskaart van Nederland. TNO Bouw en Ondergrond, Utrecht.

Websites/Digitale bronnen

Archis, 2024. Archeologische gebeurtenissen. Geraadpleegd op 6 juni 2024 van <https://archis.cultureelerfgoed.nl/zoekenenvinden/#/zaak/search>

DINOloket, 2024. Ondergrondgegevens. Geraadpleegd op 6 juni 2024 van <https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>

Delpher, <https://www.delpher.nl/>

Het Utrechts Archief, <https://hetutrechtsarchief.nl/>

Regionaal Archief Zuid-Utrecht, <https://www.razu.nl/>

Stationsweb, Station Rhenen. Geraadpleegd op 6 juni 2024 <https://www.stationsweb.nl/station.asp?station=rhenen&vraag=rhenen>

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuren:

Figuur 1. Aanduiding plangebied. Inzet: ligging in Nederland (ster).	8
Figuur 2. Plangebied weergegeven op de geologische overzichtskaart.	13
Figuur 3. Plangebied weergegeven op de kaart van het Romeinse landschap.	14
Figuur 4. Plangebied weergegeven op de geomorfologische kaart.	15
Figuur 5. Plangebied weergegeven op de bodemkaart.	16
Figuur 6. Plangebied weergegeven op het Actueel Hoogtebestand Nederland.	17
Figuur 7. Overzichtskaart archeologische gegevens uit de directe omgeving van het plangebied.	21
Figuur 8. Het plangebied (rode onderbroken lijn) op het kadastrale minuutplan van Rhenen en omgeving in 1832. Binnen het plangebied lagen alleen wegen (geel), bouwlanden (beige), en bossen (donkergroen). In de directe omgeving lagen ook tabakslanden (net als bouwlanden beige) en heidevelden (roze) (bron: HisGis).	22
Figuur 9. Het plangebied op de Topografisch Militaire Kaart van 1850 met daarop de Noordweg en de Dijksche Weg. (hier Bruinen Ing genoemd) (bron: topotijdreis).	24
Figuur 10. Ontwerp voor de kruising tussen de spoorlijn en de Noordweg (huidige Achterbergsestraatweg). Het noorden is rechts. Groen: nieuwe wegen, blauw: verdwenen (verlegde) wegen. Bij de overweg staat de wachterswoning ingetekend. Uitsnede van een grotere tekening van het station Rhenen (bron: Het Utrechts Archief, 959/3709).	25
Figuur 11. Naamgeving en schematische loop van de Achterbergsestraatweg en de Boslandweg tussen 1800 en 1930. De Verlegde Boslandweg wordt hier iets te laat gedateerd; deze hoort al op het schema van 1890 voor te komen (bron: Deys 1994).	26
Figuur 12. Het plangebied op de topografische kaart van 1897. Met de aanleg van de spoorlijn Amersfoort-Kesteren/Nijmegen werd de Utrechtse Heuvelrug doorsneden. Ten noorden van de overweg in de Achterbergsestraatweg lag de spoorlijn verhoogd, ten zuiden daarvan juist verdiept (bron: Topotijdreis).	27
Figuur 13. Opstanden, doorsnedes, details en plattegrond van de te bouwen wachterswoningen nrs. 21 t/m 23 en 26 t/m 50 aan de spoorlijn Amersfoort-Nijmegen van de Staatsspoorwegen (bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X93215 – 3884).	28
Figuur 14. Luchtfoto van Rhenen uit 1920-1925 met daarop de spoorbrug, het station, het spoorgat en uiterst rechts de overweg in de Noordweg (bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X82874 – 6151).	29
Figuur 15. Luchtfoto van Rhenen omstreeks 1950 met de nieuwe Autoweg (later Bergweg) duidelijk zichtbaar. Ook de pijlers van de verwoeste spoorbrug zijn goed zichtbaar. Inzet: uitsnede van het plangebied (bron: Beeldbank Regionaal Archief Zuid-Utrecht, NL-WbDRAZU_157_037_110509).	31
Figuur 16. Het plangebied op de topografische kaart van 1958. De Bergweg en Lijnweg (P21/N233) zijn aangelegd.	32
Figuur 17. Het spoorgat in noordelijke richting, omstreeks 1950 (foto: Provincie Utrecht, bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X145829 – 837952).	33

Figuur 18. Het spoorgat in noordelijke richting, omstreeks 1955 met de provinciale weg P21/N233 vlak na de aanleg (foto: Provincie Utrecht. Bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X145830 – 837953).	34
Figuur 19. Kruispunt in 1950-1955. Inzet: topografische kaart van 1966. De P21 aangeduid met een rode lijn. De Achterbergsestraatweg werd ten behoeve van de kruising verlegd naar het westen. Daardoor kwam de woning links op de foto ingeklemd tussen twee wegen te staan. De kruising was verder eenvoudig aangelegd (foto: Provincie Utrecht. bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X145826 – 837949. Kaart: Topotijdreis).	35
Figuur 20. Kruispunt omstreeks 1978, tijdens de heraanleg in westelijke richting genomen. Op de plek van de spoorrails liggen nog klinkers (foto: C. Otting. Bron: Beeldbank Regionaal Archief Zuid-Utrecht).	36
Figuur 21. Kruispunt omstreeks 1981, foto in oostelijke richting genomen. De spoorlijn en -overgang werden in dit jaar gereactiveerd (foto: C. Otting. Bron: Beeldbank Regionaal Archief Zuid-Utrecht).	37
Figuur 22. Kruispunt in 1979, kort na de herinrichting (foto: Provincie Utrecht. Bron: Beeldbank Het Utrechts Archief, X163602 - 1713-01).	38
Figuur 23. Kruispunt in 2008: verkeerskundig is het niet meer gewijzigd sinds 1978. De wachterswoning werd in de jaren 1990 gesloopt. De woning uit 1903 werd gesloopt in 2022/2023 (foto: Google Earth).	38
Figuur 24. Luchtfoto van het plangebied weergegeven met de locatie van de kabels en leidingen.	40
Figuur 25. Inventarisatie van de in het plangebied aanwezige en verdwenen cultuurhistorische structuren en elementen.	46

Tabellen:

Tabel 1. Administratieve gegevens.	9
Tabel 2. Overzicht van geraadpleegde geologische, geomorfologische en bodemkundige kenmerken van het plangebied en de directe omgeving.	12
Tabel 3. Overzicht van het geldende archeologiebeleid en achterliggende verwachtingskaart.	18
Tabel 4. Overzicht van de bekende archeologische vondstlocaties in en rond het plangebied.	18
Tabel 5. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.	20
Tabel 6. Overzicht van de huidige situatie van het plangebied.	39
Tabel 7. De toekomstige situatie.	41

Bijlagen:

Bijlage 1. Tijdschaal
Bijlage 2. Motivatie geraadpleegde bronnen

Bijlage 1. Tijdschaal

Archeologische perioden			
Tijdperk			Datering
Recente tijd			
Nieuwe tijd		C	1945
		B	1850
		A	1650
Middeleeuwen		Laat B	1500
		Laat A	1250
	Vroeg		1050
		D: Ottoonse tijd	900
		C: Karolingische tijd	725
		B: Merovingische tijd	525
		A: Volksverhuizingstijd	450
Romeinse tijd		Laat	270
		Midden	70 na Chr.
		Vroeg	15 voor Chr.
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
		Midden	250.000
		Oud	

label1_standaard_Archeologisch_RAAP_2014

Bijlage 2. Motivatie geraadpleegde bronnen

LS03 en LS04, motivatie voor de keuze van de geraadpleegde bronnen (+ indien van toepassing)

Bron	Geraadpleegd en afgebeeld/beschreven	Geraadpleegd, niet afgebeeld	Niet beschikbaar voor dit plan-/onderzoeksgebied	Bevat geen (nieuwe) relevante informatie	Opmerking
Bodemkaart van NL	+				
Geologische kaart van NL	+				
Geomorfologische kaart van NL	+				
Gedetailleerde bodemkaarten		+			
DINO	+				
Gegevens milieukundig bodemonderzoek	+				
Actueel Hoogtebestand Nederland	+				
Lucht- en satellietfoto's	+				
Topografische kaart van Nederland	+				
Oud(st)e kadasterkaarten	+				
Historische kaarten van Nederland	+				
Beeldmateriaal bouwhistorie			+		
Archeologische en cultuurhistorische rapportages	+				
Archieven (RAAP)	+				
Eigenaar en gebruiker	+				
AMK	+				
Archis	+				
CMA			+		
CAA			+		
CHW		+			
Literatuur (arch./aardwet.)	+				
Gebiedsgerichte specialisten			+		
Amateurarcheologen			+		
Gemeentelijke waarden- of verwachtingskaart	+				
Archeologisch depot			+		